

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE
CUPRINZÂND BULETINUL SECȚIEI SOCIAL-ECONOMICĂ A „ASTREI“

Anul III
N-rele 21 și 22

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, M. Popovici, I. Lupaș,
Onisifor Ghibu, M. Șerban, N. Ghiulea, V. C. Osvadă și Ion Clopoțel

Un exemplar
Lei 20

CLUJ, DUMINECĂ 23 și 30 MAIU 1926.

CUPRINSUL:

ACTUALITĂȚI: Pilsudski	N. Ghiulea
Minoritățile ca factori culturali	Ion Băilă
Inscripția de pe mormânt	Tiron Albani
Epigrame	V. Bogrea
Biblioteca populare obligatorii	H. Trandafir
PROGRESE ȘTIINȚIFICE: Teoria relativității și discuțiile mai noi în jurul ei	Augustin Maior
POLITICA EXTERNĂ: Politica pacifistă a bolșevicilor	N. Dașcovici
PROBLEME SOCIALE: „Insula Soarelui“ de Iambulos	Șt. Bezdechi
Clasele sociale în România	N. Ghiulea
Sporirea boalelor sociale și cauzele lor	Matei Cosma
INVĂȚĂMÂNT, EDUCAȚIE: Analfabetismul culturii noastre	C. Sudețeanu
CRONICA LITERARĂ: Marcu Beza în englezește; Premiul Bucura Dumbravă; Lițiu Rebreanu scriitor de teatru	Emanoil Bucuța
PROBLEME ECONOMICE: Sub nici un motiv inflație	Dr. I. I. Gârbacea
Minieritul în Munții Apuseni	Dr. Emil Dandea
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Teatru (La închiderea stațiunii). — Opera (Florica Cristoforeanu). — Conferințe (Charles K. Webster: Liga Națiunilor). — Concerte (Concertul filarmonice „Gh. Dima“). — Cărți, reviste, ziare (Flamura; Cuvântul)	B. & B.
CRONICA MEDICO-SOCIALĂ: Probleme medico-sociale la Congresul medicilor	Dr. Aurel Voina
SĂPTĂMÂNA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ: Chestia bursei. — Reglatarea comerțului cu devize. — Criza cărbunelui în Ungaria. — Comerțul extern al Germaniei	Dr. Traian Nichiciu
FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNALE: Spiritul unitar al culturii românești. — Informarea străinătății. — Congresul internațional al funcționarilor industriali. — O condamnare pentru corupție. — Noi explorări la polul nordic. — „Naționalismul faptei“. — Șomajul în țările europene. — Execuția aviației. — Cronică mărunță. — Bibliografie.	

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIREI NO. 8
CALEA VICTORIEI NO. 51

Abonamente: Pe un an 600 lei. — Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

DIVERSE

In numărul viitor articole de: **Dr. Al. Borza, P. Suci, Ion Băilă, Gh. Vlădescu-Răcoasa, ș. a.**

Cronică mărunță

— Opera din București se sbate într-o cumplită criză, din cauza lipsei de local. Contractul cu teatrul Liric a expirat, rămânând acum Opera în stradă. Singura soluție radicală este ca Bucureștii să creeze un palat al său, potrivit pentru o capitală de țară.

— Ziarul „Lupta” ia notă pe larg despre articolele d-lor Brăileanu și Mehedințeanu din numerile noastre recente.

— Ungurii din capitală s'au constituit într-o secțiune a organizației politice de sub conducerea d-lui George Bethlen. Secțiunea din București are de președinte pe d. M. Buna.

— Duminecă dimineața s'a deschis, la „Ateneul Român”, congresul general al medicilor, în prezența d-lui prof. I. Lupăș, ministrul sănătății.

— Un punct din moțiunea votată de adunarea generală a „Societății Generale a Funcționarilor publici” cere înființarea de școale speciale pentru diferite categorii de salariați publici și creierea unei academii de științe de stat sau a unei secții administrative pe lângă facultățile de drept sau academiile comerciale.

— Vineri, 21 Maiu, s'a sărbătorit a 49-a aniversare a soc. „Tinerimea Română”, distribuindu-se premiile elevilor cari s'au distins la concursul ținut în 10 Maiu.

CONCERTE

Concertul filarmonice „Gh. Dima”

Spațiul nu ne-a permis să stăruim în cronică precedentă despre programul întâiului concert dat de filarmonica noastră care și-a inaugurat activitatea prin acest concert. O facem acum cu satisfacția de a putea sublinia încă odată un eveniment așa de important din viața muzicală a orașului nostru.

Scopul filarmonice este popularizarea muzicii alese în păturile largi ale populației orașene. Dela întâiul punct a început cu titanul compoziției muzicale: Beethoven. Acest îndrăzneț debut se explică prin faptul că simfonia II, compusă pentru orchestră mică, este și mai ușor de executat și mai lesne de înțeles. Prin armonia melodiilor și liniștea suflutească, ce se degajează din această compoziție, cucerește și un auditor mai puțin pregătit. După Beethoven, un alt geniu al muzicii: Wagner. Idila lui, Siegfried, compusă în onoarea fiului său cu același nume, se caracterizează printr-o finețe a compoziției care trădează o dispoziție de fericire a autorului. Mai mult a fost gustat, ni s'a părut, Suita lui Debussy, o serie minunată de tablouri zugrăvite în culori vii și strălucitoare, cari se succed în variații continue, vrăjind auditoriul. Poate că muzica impresionistă, pe care o reprezintă Debussy, este cea mai potrivită pentru introducerea unui public mai puțin inițiat în templul

fermecător al acestei arte distinse. „Preludiile” lui Fr. Liszt au încheiat programul.

D-lui Marțian Negrea, dirijorul, îi revine partea cea mai mare de merit pentru această audiție muzicală. Compozitor inspirat, profesor distins la Conservatorul din localitate, d-sa este și un inteligent mânăitor al baghetei de dirijor. Pentru această din urmă calitate, filarmonica „Gh. Dima” îi va fi un bun prilej de perfecționare.

CARTI, REVISTE, ZIARE.

Flamura este a treia dintre revistele literare pe cari ni-le trimite Craiova. Spunem „a treia” înțelegând prin aceasta o situare a ei în urma celorlalte două „Năzuința Românească” și „Ramuri”, cari o întrec atât prin valoarea materialului sufletec cât și prin execuție tehnică. Prin „Flamura” Craiova ne trimite un al doilea specialist în literaturile îndepărtate, atât de puțin cunoscute la noi. D. Popescu-Telega, sufletul „Năzuinții Românești” ne-a adus sufletul mediteranian care vibrează în literatura țării lui Don Quichote, iar d. Marcel Romanescu, sufletul „Flamurii”, ne aduce, aerul tare, sufletele aspre chinuite de o realitate crudă cari mișună în literaturile nordice. Esuurile d-sale asupra nordicilor dovedesc nu numai înțelegere ci și o reală putere de expresie, dovada unui suflet de artist. — Restul literaturii din „Flamura” nu se ridică în valoare deasupra obișnuitelor schițe și poezioare de cari sunt supra-saturate revistele noastre. Pentruce însă atâta cheltuială de săgeți împotriva tuturor taberelor literare? Cronică răsună aproape în întregime de ditirambii în cari numeroșii membrii ai comitetului de redacție se laudă reciproc sau — mai ales — de inutile invective împotriva dușmanilor.

Sobrii nordici nu se disting prin astfel de moravuri, domnule Marcel Romanescu.

Somajul în țările europene. — Buletinul Federației sindicale dela Amsterdam arată că la finele lui April Anglia avea 900.600 șomeri, Belgia 8616, Franța 13.838, Țările de jos 31.890, Italia 156.382, Austria 175.581, Polonia 183.640, Rusia 100 de mii, Elveția 11.834, Ungaria 22.436 șomeri. Criza este provocată în mare parte de supraproducțiunile ce nu și-au găsit piețe de consumație, iar fabricile s'au văzut nevoite a concedia muncitorii și a limita producția.

Obligativitatea comunelor de a crea biblioteci populare. — Reproducem din foiletonul „Cuvântului”, despre care vorbim pe larg în altă parte, următorul pasaj: „William Ewart e cel dintâi care a propus la 1850 parlamentului englez, înființarea de biblioteci și muzee. Prin această lege, fiecare comună care avea 5000 locuitori se îndatora să pună o taxă de 6 centime la un bir de 25 lei. Cu această lege — legea Ewart — s'au deschis bibliotecile publice în Anglia; Scoția și Irlanda au introdus în 1853 o taxă îndoită și măsura a dat atâtea roade, în cât la jubileul de 50 de ani de domnie a Reginei Victoria, guvernul englez n'a găsit un act mai fericit de comemorare, decât să în-

ființeze un mare număr de biblioteci datorite poporului: Queen's jubileum library.

În Franța, Adunarea Convențiunei a decretat încă din epoca revoluției înființarea de biblioteci pentru fiecare departament al țării, măsură legiferată la 1868.

În Germania nu există sat fără bibliotecă. Astăzi funcționează școli de bibliotecă la Berlin, Leipzig și Düsseldorf.

Japonia, cu uimitoarea ei putere de a-și însuși toate bunurile civilizației occidentale, a înțeles că îmbunătățirea socială și politică nu poate veni decât dela carte. Încă din 1888, Tanaka era trimis în Anglia și America să studieze organizarea bibliotecilor populare. Întors a propus legea bibliotecilor, introducând un bir special pentru întreținerea lor. Rezultatul a fost, după mai puțin de jumătate de veac, clăsarea Japoniei printre marele puteri de a căror voință depinde soarta păcii și a războiului din întreaga planetă.

Statele-Unite și-au legat numele de cele mai mari fundații de cultură. Filantropii de peste Atlantic nu uită să dăruiască din când în când fărimituri și pentru cultura Europei sărăcite.

Cehoslovacia, în adunarea națională din Iunie 1919 a votat o lege prin care crează un impozit pentru bibliotecă, obligând fiecare sat să-și aibă biblioteca publică. Orice adunare de 400 locuitori trebuie să-și aibă bibliotecă. Un impozit de 50—80 centime pe ani, de locuitor, acoperă cheltuielile de întreținere.

Legea bibliotecilor naționale, județene și sătești din Bulgaria, intrată în vigoare la 1 Ianuarie 1921, prevede subvenții dela Stat, județ și comună, iar întreținerea bibliotecilor cade în sarcina comunei.

În Italia, un decret-lege din 1919 obligă de asemeni comunele să întrețină bibliotecă populare.

Legiuitorul român ar avea așa dar, de unde să adune exemple și folosească experiența altora. Și dacă nu e convins — să se convingă. Pe cât știm, Fundația culturală Principele Carol adunase pentru guvernul trecut și oferise materialul necesar pentru motivarea unui proiect de lege privitor la obligativitatea comunelor de a înființa și întreține biblioteci populare. A fost undeva îngropat acest material? Noul guvern afirmă cu stăruință intenția de a începe o politică a culturii, altfel decât în improvizatiile trecătoare. Îl așteptăm la lucru — pe cât de darnic s'a arătat în făgădueli.”

Cezar Petrescu

REDAȚIONALE. — 1. Rugăm a ni-se trimite manuscrise citețe, scrise exclusiv cu cerneală.

2. Manuscrisele colaboratorilor externi se depun până Sâmbăta la orele 18; ale colaboratorilor interni până Marți la orele 18; iar ale cronicarilor până Joi ora 10.

3. Autorii cari pun note la articole sunt rugați a le numerota continuativ (dela 1 la X) pentru întreg articolul, nu pe filă de manuscrise.

Secret. de red.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactorșef:

ION CLOPOTEL

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

CALEA VICTORIEI 51. TELEFON 308
PIAȚA UNIREI No. 8.
Cluj, Duminecă 23 și 30 Maiu 1926

Anul III

Nrul 21 și 22

NUMĂRUL: LEI 20

P I L S U D S K I

Desechilibrul sufletesc care stăpânește întreaga lume după războiul mondial, și desechilibrul economic și social care încă nu și-a găsit liniștea în urma întreruperii mersului normal al societății și a răsturnării stărilor de mai înainte, caută o stabilizare.

Dorința acestei stabilizări e generală. Toți se gândesc la mijloacele ce sunt necesare pentru reducerea echilibrului, pentru liniștirea durerii produse de continua excitare nervoasă, pentru reluarea muncii de reconstrucție, pentru reluarea drumului spre progres. Toți se gândesc la omul care ar putea înfăptui această minune, care ar reda societății: echilibru, liniște, stabilitate. E o aspirație generală către un mântuitor.

Aici este explicația pentru ce Spaniolii aclamă pe Primo de Riviera, pentru ce Italianii aclamă pe Mussolini, pentru ce Grecii aclamă pe Pangalos, pentru ce acum Polonii aclamă pe Pilsudski.

Eroul militar polon și fostul președinte de republică, constituțional și democrat, est din nou socotit ca acel care aduce salvarea patriei, liniște și ordine în țară, bună dispoziție de muncă și prosperitate, îmbunătățirea stărilor economice și sociale. El reia puterea, instalează un nou președinte de republică în palatul Belvedere din Varșovia, dă țării un guvern dintre oamenii săi.

Mareșalul Pilsudski declară că respectă constituția și legile țării, el însă fiind venit în fruntea unei armate răsvrătite, cucerind cu forța capitala țării și palatul prezidențial, instalându-se din voința sa acolo, el nu poate fi decât un revoluționar, și regimul său un regim de dictatură.

Aclamația populară cu care e întâmpinat nu este decât reflexul lașității cu care poporul primește și dictatura.

Dacă această dictatură se înscăunează în numele democrației, sau în numele aristocrației este tot una. Faptul că Pilsudski a învins guvernul po-

lon, ajutat de muncitorime care a declarat greva generală și continuă conducerea politică a țării ajutat de partidul socialist care s'a declarat de partea lui din prima zi, dacă nu partidul socialist a pregătit chiar această lovitură, nu-i schimbă caracterul. Orcum Mareșalul Pilsudski rămâne un revoluționar.

Firește că pentru un mareșal și un militar acțiunea lui Pilsudski apare neînțeleasă. Prin educație, prin funcțiune prin mentalitate de castă și stare de spirit, militarul, în societatea noastră burgheză, e un element conservator, reacționar, de dreapta. Nu e nevoie să ne ducem gândul în Spania, Italia sau Grecia unde comandantii de oști, au întronat dictatura contra democrației, contra socialistilor, contra ideilor de libertate, de umanitate. Pilda o avem în țara noastră. Și mai mult, nu odată în fața neputinței oamenilor politici de a năbuși în popor dorința de libertate, de legalitate, de democrație, am fost și suntem amenințați de dictatură militară. Și totuși în Polonia s'au găsit militari care să apere democrația, contra reacțiunii conservatoare.

Care să fie cauza?

Frământările politice din Portugalia, Spania, Italia, Grecia, care fără a interesa masele poporului, împiedecau reluarea vieții normale, a refacerii și reluării drumului spre progres, țineau în loc viața națională și inferiorizau pe zi ce trecea acele țări față de celelalte țări europene, au dus la dictatură. Aceste țări monarhice sau cu veche tradiție monarhică, au dus, în chip firesc, la dictatură conservatoare, antidemocratică și reacționară.

Revoluțiile nu se pot face dacă revoluționarii nu dispun de armată. Câtă vreme armata e în mâna monarhului și a oligarhiei orice mișcare revoluționară e condamnată mai înainte, și înecat în sânge. În țările mediteraniene revoluțiile au fost făcute cu știrea monarhului și a oligarhiilor conducătoare, și cu sprijinul armatei naționale. Deacea

găsim în fruntea acelor țări comandantii de oști, și regim antidemocratic și reacționar. Chiar Mussolini, care ar părea să fi venit în fruntea unor legiuni populare, a venit cu consimțământul Regelui Italiei, care nu a trimis oști contra dictatorului și El, cel dintâiu, l-a recunoscut ca atare în veșnica Romă.

În Polonia situația este puțin diferită. Frământări politice sunt și acolo, frământări care periclitează chiar unitatea și existența Statului polon. Dar nu aceasta dărea partidul socialist polon, sau partidul populist „Wyzwolenie“, sau partidul muncii.

Într'un parlament în care majoritatea de dreapta, stăpânitoare a țării, reprezenta deabia 54% din totalul mandatelor era naturală o frământare continuă și pernicioasă intereselor generale.

Polonia e o țară trecută prin revoluție, o republică clădită pe o stare de spirit, pe o mentalitate democratică și antimonarhică ce trăiește de pe când Polonia făcea parte, fără voința ei, din Rusia țaristă, sau Austro-germania imperialistă. Polonia e o țară profund democratică, de spirit democratic, de care nu sunt străine nici vechile ei familii princiare și nobilitare.

În fața guvernului „reacționar“ pe care a feșit să-l dea Wittos cu ajutorul partidelor: populist „Piast“, naționalist-democrat (Plucinski), democrație creștin (Pihokski), uniunii populiste naționale (Glabinski), național-muncitoresc, național creștin, popular catolic și așa mai departe, se ridica coaliția social democratică, de stânga. Această coaliție jurase fastului guvernului luptă cu toată energia și prin toate mijloacele. Și totuși, ea a avut prilejul să vie în chip normal la guvern, în frunte chiar cu Mareșalul Pilsudski, și n'a voit. Din vina sa s'a făcut ultima încercare cu Wittos care a reușit să-și alcătuiască cu partidele de dreapta un guvern, după ce eșuase încercarea sa

de a alcătui în guvern cu partidele de stânga.

Care să fie cauza că s'a preferit calea revoluționară, care e atât de primejdioasă și atât de nesigură?

Fostul socialist revoluționar Pilsudski, întemeietorul partidului socialist polon, întemeietorul presei socialiste polone, omul masselor muncitoare poloneze, astăzi Primul mareșal al Poloniei, și conducătorul de fapt al armatei poloneze, a rămas democrat și socialist, și nu putea îngădui întronarea unui regim antidemocratic în republica sa.

Solicitat de partidele de stânga să întărească pentru totdeauna în Polonia un regim democratic și socialist, și să preia președinția Republicii, Mareșalul Pilsudski astăzi ministru de război în cabinetul său, și președinte de fapt al Republicii, deși președinția este astăzi, de formă, interimar, ținută potrivit Constituției, de Mareșalul Dietei Rataj, va fi mâine aclamat și de Adunarea Națională ca adevăratul om demn de președinție.

Ar fi putut să se numescă singur președinte, doar însuși fostul președinte Wojciechowski a cedat președinția în favoarea Mareșalului, însă el n'a voit aceasta. S'a ferit să arunce țara într-o veșnică luptă politică. A voit ca alegerea lui să fie făcută chiar de acele partide de dreapta, care l-au nedreptățit de-atâtea ori, care l-au umilit uneori, chiar și care căutau toate mijloacele să-l îndepărteze de la guvern el omul cel mai popular în Polonia.

În altă țară, explicația atitudinii lui Pilsudski ar fi dorința lui de a ajunge Rege, în Polonia nu este decât dorința acestui mare polon de a întrona democrația, libertatea, ordina, munca, propășirea.

El vine respectând constituția, respectând legile, respectând parlamentul cărui i-a cerut numai recunoașterea guvernului său. El a declarat să este complet desinteresat în acțiunea sa, dacă noul guvern va putea fi constituit din oameni competenți, potriviți locurilor ce li-se încredințează, el însuși luând portofoliul războiului. El vine ca un reprezentant autorizat al poporului nemulțumit de conducătorii săi, cari îl duceau pe alte făgașe decât acelea ale intereselor naționale.

În țara noastră regimuri autocerate și antidemocratice se succed unul după altul; constituția e călcată, drepturi sfinte cetățenești sunt nesocotite, legile sunt batjocorite; nimeni și nimic nu e sigur în această țară; o mână de oameni stăpânesc rând pe rând în folosul lor personal; averea publică e jefuită; lucrul public este lăsat în ruină; viața de Stat se desorganizează; nația de-

cade, prestigiul nostru se năruie. La noi, în lipsa noastră de oameni, nu înțărăm un Pilsudski, și câtă nevoie am avea de un om cu intuiție genială, cunoscător adânc al stărilor noastre și al oamenilor, un democrat sincer, un om iubit, respectat, un om de mare putere de voință, care să știe ce vrea, și să vrea pentru binele poporului, un om care să adune în jurul său toate forțele vii ale neamului, o mare perso-

nalitate morală. Un asemenea om nu-l avem nici între partidele noastre, nici în afară. Iar armata noastră nu ne-ar putea da decât un Pangalos, nu un Pilsudski.

De frica unui Pangalos, partidele noastre vor ști să ne dea de bună voie un regim de legalitate, de dreptate, de cinste, de libertate, de democrație?

Nu o credem!

N. Ghinlea

Inscripția de pe mormânt

Sunt nouă ani de atunci. Războiul mondial era la apogeu în 1917, și moartea seceră victorioasă milioane de vieți cu coasa ei grozavă... Ura bănuia dealungul și latul globului și se părea că a distrus ultima licărire de iubire din inimile oamenilor candidați ai morții... Rar se mai găsea câte-un suflet uman în care mai licărea flacăra iubirii, și când se întâlneau două ființe a căror inimă bătea pentru iubirea de oameni, ele se îmbrățișau ca creștinii pe timpul lui Nero...

Verdumul rezistase atacurilor ultraviolente ale germanilor, poate că datorită faptului că și românii — cu spiritul lor de jertfă — atrăsese asupra lor tot potopul artileriei germane și astfel latinii transcarpatini au salvat Parisul de cutropirea hoardelor barbare. Deaceia valurile de ură ale ungro-austro-germanilor năvăliră barbar asupra „valahilor“ izolați.

Căderea Bucureștilor a făcut pe cuceritori să se dedea la orgii barbare în cari găseau un adevărat deliciu. Nu am fost acolo și nu am putut vedea ce au făcut pe locul de pradă, căci deși militar și eu, soarta m'a păzit de-a lua parte la paradă, ci am rămas în capitala Ungariei având misiunea să îngrijesc de răniți și bolnavi. Dar am văzut victimele orgiilor de cari vorbeau, am văzut lagărul „internațiilor dela Tapiosöly, un sat din comitatul Pesta, pe linia Oradea — Budapesta cam la 50 km. dela cetatea lui Buda.

Intr'un lagăr mic ce se înjghebase la marginea satului lângă calea ferată internaseră 4000 de români: civili și militari, în mare parte din Oltenia, cari încercuși fiind de inamic, au crezut că nu vor cădea prizonieri dacă lapadă arma și uniforma și se retrag în casele lor. Dar au fost totuși prinși și internați în acest lagăr al suferințelor.

Erau printre ei oameni de toate categoriile: intelectuali, meseriași, comercianți, țărani. Soarta comună șterse însă dintre ei orice nuanță a deosebirei de clasă... Erau printre ei și

femei, căci Ecaterina Teodoroiu dusesese faima printre nemți și unguri că românele luptaseră alături de frații și soții lor pentru eliberarea Transilvaniei. Ba unii afirmău chiar, că în Oltenia au găsit multe femei îmbrăcate militărește și armele nu le-au predat decât în urma torturilor la care au fost supuse.

Patru mii de oameni îngrămădiți într'un lagăr strâmt și fără mijloace de apărare contra intemperțiilor. Câteva bărci și corturi constituiau tot adăpostul lor... și mizeria era îngrozitoare...

Dar în scurt timp veni și foametea. Internații erau hrăniți cu lături, căci și pe spinarea acestor nenorociți se îmbogățeau călăii pe ale căror mâini fuseseră dați. Nimenea nu putea eși din lagăr, decât doi-trei favorizați, cari, la plecarea de-acasă, își luaseră ceva parale cu care își răscumpărau libertatea provizorie. Nici intra nu putea nici un strein în lagărul foametei și mizeriei, și mâncare li-se putea aduce numai după îndeplinirea formalităților cerute de comandantul militar. Și ne-am găsit căți-va români „liberi“ în cetatea lui Buda, cari cu inimile complexe de milă, am putut rupe câte ceva dela gura familiilor noastre, să ducem fraților din lagăr. Dar ce erau câteva pâini sau mălai la 4000 de guri chinuite de foame?!...

Lagărul mizeriei și foametei se transformă în curând într'un imens spital epidemic, apoi într'un lagăr al morții. Și într'o singură zi muriră 1500 de români, transportați ca vitele pe pământul înstrăinat al Ungariei.

Mulți au înnebunit și au trăit nebuni săptămâni de-arândul apoi au murit și ei. Alții cuprinși de groaza sorții ce-i așteptau și chinuți de suferințe s'au sinucis.

Un singur medic militar cu numele Lucaci, care probabil se simțea înrudit cu acești martiri, avu curajul să intre în lagăr și să încerce a combate epidemia. Dar în scurt timp a fost și el trântit la pat și era cât pe aci să

împărtășească soarta acelor pe cari voia să-i salveze.

...Și în scurt timp pe movila din dosul lagărului paralel cu linia ferată mii de cruci îngrămădite vesteau că aci sunt îngropați clae peste grămadă, fără sicriu și fără ceremonie mii de martiri anonimi ai războiului mondial, despre cari cine știe dacă va scrie istoria un scurt pasaj...

Călătorii trenurilor se întrebau adesea: ce morminte sunt acelea proaspete cu atâtea cruci? Și când vedeau lagărul găseau explicația... Unii mai curioși se dedeau jos — își prelungeau biletul — și așteptând trenul următor vizitau jâlnicul cimitir.

Eu vizitam regulat lagărul și cimitirul. Mă duceam ca la o biserică, căci vedeam în mormintele cu cruci galbene nevopsite martirajul unui neam întreg, care gemea sub călcăul tiraniei.

Într-una din zile mă plimbam singur printre grupurile de morminte și gândurile mele zburau departe în Oltenia, unde îmi petrecusem și eu câțiva ani de copilărie, la locul natal al acestor martiri, cari zac aci departe de ai lor, cari desigur îi așteaptă cu nădejde să vie acasă... Și fără voia mea ochii mi-se umplură de lacrimi și căzu în genunchi lângă o cruce...

Ochii mi-se ațintiră asupra unor cuvinte scrise cu creionul pe cruce:

„Cupa suferințelor s'a umplut cu vârf. Timpul desrobirei a sosit. Lăsăm cu glas de moarte strigat de aci din inima Ungariei să se scoale toți românii și scuturând jugul robiei să ne răzbune pe noi!“

Lacrimile mi-se uscară și cu inima plină de speranță am plecat din cimitir. De atunci de câte ori veneam la cimitir, mă duceam de-adreptul la crucea cu inscripția și odată am găsit o tânără fată care silabisea slovele românești. I-am ajutat să le citească și aflând că e româncă i-am tălmăcit ce înțelegeam eu din acea inscripție. Ne-am făcut prieteni.

Trecuse iarna. Ne aflam în primăvara anului 1918. Noi continuam vizitele din când în când la lagărul și cimitirul cu mormântul a cărui inscripție spălăcită de intemperii ne atrăgea ca la un loc sfânt. În lagăr nu mai erau decât câteva sute de oameni. Aproape toți muriseră.

Odată ne întâlnirăm un grup de tineri. Unul, inginerul Gropini, zise: „să știți băeți că aceste cuvinte scrise de un muribund pe crucea tovarășului său de suferință, tocmai aci în centrul Ungariei, vor avea o însemnătate istorică.“ Și zefirul primăverii aducea tot mai încredătoare speranța în biruința dreptății...

Tiron Albani

Teoria relativității și discuțiile mai noi, în jurul ei

Într-o lucrare anterioară publicată în această revistă (Vezi Soc. de Măine No. 2 din 1924) am încercat a arăta cititorului curentul de idei, ce predomina pe atunci între savanții antirelativiști.

Am văzut atunci, că unii savanți nu admiteau deloc teoriile relativiste; alții le admiteau, dar încercau a deduce rezultatele acestor teorii cu ajutorul unui calcul cu mult mai elementar decât cel folosit de Einstein și în general de relativiști. Ne-am convins în fine, că o mare parte a rezultatelor relativiste se poate obține și fără așanumitul calcul „tensorial“, amintind în special lucrările lui Bucherer din Bonn, care aplicând teoria cvantelor și principiul inerției energiei a dezvoltat în mod aproape elementar toate rezultatele relativiste.

Cu toate acestea teoria relativității a câștigat tot mai mulți adepți. Acum putem zice, că ea a trecut peste fazele începutului. Nu se mai face în jurul ei atâta reclamă de o presă interesată; publicul s'a plictisit chiar de atâta „relativitate“ — de care de altcum habar nu are, cum nu au nici acei savanțlăci, cari se numesc „fizicieni“ și nu au nici idee de metodele matematice ale fizicii moderne.

Discuțiile în jurul acestei probleme s'au mai calmat. Dar o nouă experiență făcută de americanul Miller părea, că subminează însăși baza experimentală a acestui principiu. Despre această experiență s'a scris mult și în presa zilnică, ca de una ce ar sdruncina bazele teoriei relativiste. În revistele de popularizare a științei încă se vorbea de criza relativității.

Să ne dăm deci seama de situația actuală a teoriei relativității, ca după aceea să considerăm rezultatele noilor experiențe.

Înainte de a se ivi teoria relativității — și anume în ultimele decenii ale veacului trecut — situația fizicii era următoarea:

Mecanica forma o parte de sine stătătoare a fizicii. Mecanica punctului și a corpurilor solide era destul de des-

voltată, cel puțin în ce privește corpurile rigide și fluide ideale. O altă parte a fizicii era infeodată electrodinamicii. Fenomenele magnetice, electrice și optice — mai bine zis fenomenele energiei radiante — toate erau părți din edificiul imponent al electrodinamicii. Energetica, știința energiei era o știință aparte, de sine stătătoare, cum e și astăzi; în mod fenomenologic ea își dă seama de toate fenomenele aparținătoare celor două grupuri menționate mai sus, ea clasează, descrie și ordonează aceste fenomene, fără a le explica însă în mod causal. Această perfecțiune atrăgătoare și amăgitoare a obținut-o energetica, mai ales în urma lucrărilor savantului francez Duhem.

Mai există un fenomen curios, a cărui afinitate cu ceilalți agenți ai naturii nu se putea demonstra nici de cum. Acest fenomen e gravitația universală. Înzadar au căutat, dela Newton încoace, generații întregi să afle o legătură oarecare între gravitație și celelalte fenomene ale naturii; a trebuit să vină teoria relativității să înfăptuiască acest ideal.

Cu un cuvânt situația fizicii la sfârșitul secolului trecut era cea menționată mai sus: mecanica deoparte, electrodinamica de alta, iar gravitația sta ca un sfinx fără a avea vre-o legătură cu ele. Încă nu sosise vremea, la finea secolului trecut, ca aceste trei ramuri ale fizicii să se contopească într'un ansamblu armonios.

Tot în acest timp îi frământa pe fizicieni și pe astronomi o problemă foarte arzătoare. Era problema eterului cosmic, eter considerat ca vehiculul fenomenelor electrodinamice, deci și a luminei. Fizica considera eterul ca o substanță extrem de fină, ce umple întreg universul. Această substanță era considerată din partea fizicienilor — în urma lucrărilor lui Maxwell și a școlii sale — ca având însușiri electrodinamice. Ba încă pentru a putea explica pe deplin toate fenomenele electro-optice, acest eter trebuia — în baza lucrărilor renumitului Lorentz —

să stea nemișcat în spațiu, în așa fel, că acest eter pătrundea toată materia, care însă mișcându-se în acesta îl lăsa absolut nealterat. Deci predomina concepția eterului electrodinamic, fix.

Concepția aceasta a eterului fix a dat naștere la noi cercetări, în baza cărora s'a ajuns la teoria relativității. O nouă problemă se punea astronomilor și fizicienilor: Dacă eterul este fix, sau fixat printr'un agent oarecare în spațiu, atunci noi cari ne mișcăm în eter cu o viteză destul de mare — cu viteza pământului — ar trebui cu ajutorul aparatelor noastre să observăm așa numitul „vânt“ al eterului — tocmai așa, cum un automobilist simte aerul bătându-i în față, când face cursa cu o viteză oarecare.

O pleiadă de savanți, în laboratoarele lor s'au pus pe lucru; au imaginat fel de fel de experiențe, unul mai ingenios decât celalalt, cu scopul de a observa acest „vânt“ al eterului, vânt postulat, în mod foarte natural și logic de toți savanții. Această problemă de a afla „vântul“ eterului era însăși problema existenței eterului.

Cu toate cercetările lor însă savanții nu au putut afla „vântul“ eterului. De aici mare desperare în cercul fizicienilor. În fine s'a recurs la celebra experiență executată de Michelson și Morley. Acești savanți au construit un aparat foarte sensibil, cu ajutorul căruia „vântul“ eterului, dacă ar exista, trebuia demonstrat. Rezultatul însă a fost negativ. Va să zică aparatul cel mai sensibil, experiența cea mai minuțioasă a lui Michelson-Morley a dat un răspuns negativ la această întrebare pusă naturei. Deci „vântul“ eterului nu există. Ei bine, dar atunci nu există nici eter. În consecință însăși existența eterului era, teoretic, sdruncinată. De aici mare alarmare în cercul fizicienilor și astronomilor. Se părea atunci, că inexistența eterului și a vântului eterial clătina în temeliiile lor principiile fundamentale ale fizicii, atât de frumos construite în decursul secolilor.

Dar iată, că vine omul genial care într'un mod foarte elegant readuce liniștea. E vorba de distinsul fizician H. A. Lorentz din Leyden. Lorentz a explicat pentru ce rezultatul experienței lui Michelson-Morley a fost și trebuie să fie negativ, asigurând deocamdată existența eterului.

După Lorentz noi trebuie să abandonăm ideea corpului rigid. Când un corp oarecare se mică în spațiu, dimensiunile corpului în direcția mișcării se modifică și anume corpul se contrage în această direcție. Un corp

cilindric bunăoară dacă se mișcă în direcția axei sale cu viteză constantă, atunci acest corp devine mai scurt în direcția axei. Tot în baza explicării lui Lorentz trebuie să renunțăm definitiv la ideea simultaneității. Fiecare loc din univers are timpul său propriu, iar fenomene simultane nu există.

Dacă admitem aceste ipoteze ale lui Lorentz, ne putem explica imediat rezultatul negativ al experienței lui Michelson-Morley. Eterul poate exista și mai departe, dar noi nu putem să-i constatăm prezența în mod experimental. În sfârșit Lorentz a salvat existența eterului.

Incepând cu anul 1907 apar renunțările lucrării ale lui Einstein, iar mai târziu ale genialului matematician din Göttingen, Minkowsky, urmate iarăși de alte lucrări importante ale lui Einstein, cari toate au ca țintă o construcție ireproșabilă a edificiului teoriei relativității. Întăiele lucrări ale lui Einstein sunt mai mult o interpretare ingenioasă a lucrărilor lui Lorentz. În acestea Einstein vorbește numai de fenomenele generale, cari se pot observa în cazul unui corp, ce se mișcă de-a lungul unei drepte cu o viteză constantă. Iată cam ce spunea Einstein în primele sale lucrări fizicienilor: Toate încercările voastre de a afla „vântul“ eterului și deci existența eterului sunt iluzii! Voi vreți să aveți un rezultat pozitiv, vreți să aflați mișcarea absolută a pământului față de eterul fix, — dar aceasta este imposibil! În univers nu există decât mișcare relativă. Nu există nici un fenomen în lume, care te-ar îndreptăți să presupui, că ar exista mișcare absolută. Toate fenomenele sunt relative. În cazul unui corp oarecare dimensiunile acestui corp și scurgerea timpului pe acest corp se modifică în așa chip, încât e imposibil a afla o mișcare absolută, o mișcare oarecare față de eterul fix.

Minkowski în lucrările sale merge mai departe și cuprinde concepțiile lui Einstein într'o formă admirabilă. După Minkowski noi trăim într'o lume cu patru dimensiuni și nu cu trei. Spațiul și timpul nu mai sunt separate unul de altul; spațiul și timpul laolaltă formează un ansamblu superior, o singură unitate, numită lumea Minkowskiană. Spațiul și timpul separat sunt numai niște umbre ale acestei lumi cu patru dimensiuni. Noi însă, cu organismul nostru imperfect, nu putem observa această lume superioară, ci numai două manifestări simple ale acestei lumi, anume: spațiul și timpul separat. Dacă ar exista o ființă superioară cu simțuri mai perfecte, aceasta ar vedea cu totul altcum

spectacolul universului. Pentru această ființă nu ar exista nici trecut, nici viitor, în lumea Minkowskiană nu există decât prezentul. Numai noi, ființe imperfecte, traducem cu simțurile noastre în mentalitatea noastră omenescă fenomenele din lumea Minkowskiană în așa chip, încât facem deosebire între trecut, prezent și viitor, și separăm spațiul de timp. Studiind aceste lucrări îți aduci aminte de un pasaj din „Divina Commedia“, a lui Dante, în care nemuritorul italian vorbește de o inteligență superioară, pentru care nu există trecut nici viitor, pentru care totul nu e decât prezent.

S'ar crede, că cu ivirea teoriei relativității ideea absolutului a dispărut cu desăvârșire. Dar nu e așa. A dispărut absolutul domeniului fizic, în schimb apare un absolut mai formidabil decât cum și l'a putut imagina înainte un savant sau un filozof. Dacă ar trăi astăzi celebrul filozof al Angliei, Spencer, numit și filozoful absolutului, el ar fi pe deplin satisfăcut de așa numita teorie relativistă de azi. Dar să ne explicăm. E adevărat, că în baza teoriei relativității toate fenomenele fizice sunt relative și nici un fenomen nu te conduce la absolutul fizic; există în schimb totuși ceva absolut și acest absolut este un absolut metafizic: invarianța legilor naturii.

Ce este această invarianță a legilor naturii?

Să presupunem două sisteme în o mișcare oarecare, în fiecare sistem aflându-se câte un fizician provăzrut cu cele mai fine instrumente. Acești doi fizicieni vor descrie independent unul de altul legile naturei în aceeași formă. Fiecare va observa bunăoară, că piatra aruncată în aer descrie o parabolă, ambii vor observa, că lumina se propagă în linie dreaptă, vor cunoaște exact legile reflexiei și refracției luminii și alte legi. Când acești doi fizicieni se vor întâlni la un congres internațional ei vor fi de aceeași părere în ce privește legile naturii, sau mai bine zis în ce privește modul de a exprima legile naturii. Vor fi de acord asupra faptului, că formulele matematice ale legilor naturii se pot exprima în ambele sisteme în aceeași formă, sau, folosind limbajul matematic, ar constata „invarianța legilor naturii față de orice transformare“. Și fiindcă fiecare va observa aceleași legi ale naturii, nici unul nu are dreptul de a se crede într'o situație mai avantajoasă decât celalalt. Ambii vor fi pe o formă de îndreptățiti, deși sistemele lor se află în diferite mișcări și situații, deci nici unul nu va avea avanta-

jul de a observa o mișcare absolută. La congresul la care se vor întâlni cei doi fizicieni, așa cum vor fi ei străini de neam și de lege, vor cădea deci de acord în ce privește forma legilor naturii. Vor mai discuta ei asupra diferitelor detalii, dar în sfârșit vor conveni asupra faptului, că cel mai perfect mijloc de a descrie legile naturii este calculul simbolic, tensorial inventat de Christoffol și dezvoltat de Levi-Civita.

În orice sistem vei descrie în mod matematic legile naturii, cu ajutorul acestui calcul simbolic, forma matematică a acestora va fi aceeași. De fapt fizica a ajuns în ultimii ani să se folosească de un instrument, dificil de manipulat, dar prodigios în rezultatele ce se pot obține cu el: calculul tensorial.

Ideea, că legile naturii sunt invariante față de orice transformare, cum ar zice matematicianul, — în orice lume, cum ar zice laicul — această idee, această invarianță primește o expresie formală admirabilă cu ajutorul susnumitului calcul simbolic. Și dacă vei pune întrebări, natural inteligente, naturii în acest limbaj simbolic, natura îți va răspunde în același limbaj tot atât de inteligent.

Iată acum câteva lămuriri date de natură în baza principiului invarianței legilor naturii.

Nu mai există mecanica deoparte, electrodinamica de alta, ca părți ale fizicii. Teoria modernă a relativității este un edificiu pompos, în care are loc mecanica, are loc electrodinamica, dar nu separat, ci ca rude, ca frați. În sfârșit mai intră în acest edificiu și o altă forță a naturii, gravitația. Dela Newton încoace generații întregi s'au străduit să aștepte vre-o înrudire între gravitație și alte forțe ale naturii. Cu teoria generală a relativității în fine lămurim și problema gravitației. Astăzi avem un șir de relații, de legături între gravitație, fenomene mecanice și fenomene electrodinamice, relații aflate exclusiv cu ajutorul teoriei relativității.

Iată de ce fizicianul, care ține mult la ansamblul armonios al naturii află în teoria relativității și o îndestulare estetică. De altă parte experiența a confirmat pe deplin toate prevederile acestei teorii. Iată câteva consecințe verificate de experiențe:

O rază luminoasă din depărtările extraordinare ale universului, trecând prin apropierea soarelui se va curba înspre soare. Un câmp gravitațional intens, cum e acela al soarelui, are ca efect o curbare a razelor luminoase. Acest efect a fost verificat pe

deplin. Un atom, sau electron emite altă lumină în afară de câmpul gravitațional și alt număr de vibrații într'un câmp gravitațional. Și acest rezultat a fost verificat pe deplin.

Mai există încă un fenomen astronomic, care și-a aflat explicarea cu ajutorul teoriei relativității. Noi știm, că planetele se mișcă în jurul soarelui dealungul unei elipse. Ei bine, teoria relativității ne arată, că această elipsă nu stă nemișcată ci, din contră, axa cea mare a elipsei și cu ea însăși, elipsa rotește în planul elipsei. Această „precesiune a periheliului“ s'a verificat în cazul planetei Mercur, care are o precesiune mai pregnantă.

Am schițat în liniamente foarte generale situația actuală a teoriei relativității. Această schițare însă nu are și nici nu poate avea pretenția de a fi riguroasă, căci teoria relativității se poate înțelege numai cu ajutorul matematicii.

Am văzut, că punctul de plecare al teoriilor lui Lorentz și mai apoi al lucrărilor lui Einstein a fost rezultatul negativ al experienței lui Michelson-Morley.

Dar iată, că în timpul din urmă vin știri de peste ocean, că americanul Miller ar fi încercat din nou, cu ajutorul unui dispozitiv cu mult mai complet, experiența lui Michelson-Morley și că el ar fi ajuns la un rezultat pozitiv. Dacă în adevăr rezultatul noulor experiențe ar fi pozitiv, ar însemna, că totuși există un „vânt“ al eterului și atunci, rezonând mai superficial, nu mai avem lipsă de teoria relativității.

Iată modul de precedare al lui C. D. Miller: El e de părerea, că pământul în mișcare duce cu sine eterul din apropierea sa, dar nu duce și eterul, care e mai departe de suprafața pământului. Miller a făcut vre-o 5000 de măsurări. O parte din ele au fost făcute în orașul Cleveland, iar alta pe un munte înalt din apropierea Clevelandului, anume pe Mount Wilson, unde este instalat și un observator american foarte renumit și ale cărui instrumente stăteau la dispoziția lui Miller.

Măsurările făcute de Miller pe șesul Clevelandului au dat bine cunoscutul rezultat negativ; dar măsurările pe Mount Wilson au dat faimosul rezultat pozitiv. Aceasta ar însemna că pământul de fapt răpește cu sine eterul din apropierea sa, dar lasă nealterat eterul mai îndepărtat de el, cum era cazul de pe Mount Wilson.

Cum se explică aceste rezultate? Este admisibil să vorbim de un vânt al eterului la o înălțime oarecare? Miller calculează din experiențele sale un

vânt — o mișcare relativă față de eter — de 10 km. Mulți fizicieni însă nu admit aceste date alui Miller. Dacă acest rezultat pozitiv ar exista, atunci după cum ne arată teoria, acest fenomen ar depinde de diferitele epoce ale zilei, așa că fenomenul ar fi periodic în 24 ore. Măsurile lui Miller nu cadrează perfect cu aceste prevederi. Foarte suspectă este împrejurarea următoare: Miller află la șes o mișcare relativă egală cu zero, iar la o înălțime destul de mică față de dimensiunile pământului o mișcare relativă de 10 km. Din punct de vedere teoretic și logic această mișcare relativă constată pe vârful muntelui Wilson este prea mare decât să se poată admite. Pentru a justifica experiența lui Miller ar trebui să admitem, că întreg sistemul solar se mișcă în eter cu o viteză de mai multe sute de km.. De fapt unele nebuloase în formă de spirală arată o viteză de această mărime față de sistemul nostru solar. Dacă admitem, că aceste nebuloase sunt niște sisteme de dimensiuni gigantice, galactiene, e verosimil, ca acestea să fixeze eterul, iar sistemul nostru galactic de dimensiuni mai mici să se miște în acest eter. Dar e foarte neverosimilă ideea ca sistemul nostru galactic să nu fixeze el însuși eterul. Cu un cuvânt această experiență trebuie repetată încă și de alții.

Mai sunt și alte experiențe și metode, în afară de experiența lui Michelson-Morley repetată de Miller, cari permit să detectăm și să măsurăm vântul eterului. E așa numita experiență alui Röntgen-Eichenwald și alta alui Trouton-Noble. Ambele experiențe au fost repetate de germanul Tomaschek pe vârful muntelui Jungfrau. Toate au dat însă un rezultat negativ. De aici concluzia majorității fizicienilor, că experiența lui Miller nu e concludentă. Dar în tot cazul cauza fenomenului nu e lămurită și nu prea are legătură cu mișcarea relativă. Cercetările sunt încă în curs.

Acum însă se pune o nouă întrebare, fundamentală pentru teoria relativității. Ce se va alege din teoria relativității? Ce se va alege din teoria relativității, dacă experiența va dovedi definitiv existența unui vânt al eterului, va să zică, dacă experiența lui Michelson-Morley și celelalte experiențe vor da un rezultat pozitiv? Mulți ar crede, că prin această teoria relativității s'ar spulbera, rămânând ca o suvenire a trecutului.

Dar lucrul nu stă așa! În articolul meu sus citat, publicat în această revistă, am arătat, că teoria relativității în toată generalitatea ei mai are

Politica pacifistă a bolșevicilor

și un mare avantaj, de care antirelativității nu prea vreau să țină cont. Într'un studiu mai detaliat fizicianul Raschewsky din Praga a arătat, că teoria relativității este destul de elastică, încât dacă experiența ar da un rezultat oarecare pozitiv, această teorie, cu mici corecturi, s'ar putea menține în toată generalitatea ei. De acest fapt nu țin cont antirelativității.

Să admitem bunăoară, că experiența lui Miller ar da un rezultat pozitiv și că toate cercetările ulterioare ar verifica existența unui vânt al eterului. Ce va fi atunci? Răspunsul, foarte simplu, l-a dat un fizician german H. Reichenbach. Iată acest răspuns:

În lumea relativității toate măsurile și toate rezultatele se exprimă referindu-ne la anumite unități ipotetice, rigide, invariabile, fiindcă se vorbește de anumite deformații ale corpurilor și ale timpului. În cazul când experiența lui Michelson-Morley ar da un rezultat pozitiv, ar însemna că nu mai e permis a ne folosi în teoria relativității de acele unități ipotetice, rigide, ci că „raza luminoasă“ ar fi baza unei noi geometrii în universul lui Minkowski. Restul ar rămânea neschimbat.

Teoria relativității a fost și va rămânea cea mai impozantă construcție a genului omenesc, la care, pe lângă Einstein, au contribuit și alți savanți ca Minkowski, Eddington și alții.

Principiul invarianței legilor naturii rămâne neschimbat și pe deplin verificat. Însă poate fi vorba de altceva, anume de un alt instrument matematic, mai simplu, care să ne ducă mai ușor la rezultatele obținute. În direcția aceasta au început cercetări o mulțime de savanți.

A. Maior, prof. univ.

Intellectualii și instituțiile de stat și particulare din Ardeal, cari vor să sprijinească acțiunea de desfacere a „Dicționarului Limbei române“ sunt rugați a se înscrie printre „Prietenii Dicționarului“ la redacția „Societatea de mâine“. Costul celor 15 fascicule apărute până acum din marele dicționar este numai 1500 lei.

De câțva timp opinia mondială asistă la spectacolul activității diplomatice neobișnuite a bolșevicilor în vederea păcii și a siguranței lor față de un atac direct prin intermediul vecinilor de frontieră.

Curtea asiduă făcută Poloniei în timpul tratativelor pentru pactul general dela Locarno, încheierea tratatului de comerț și apoi a celui de amicitie și neutralitate cu Germania, tratatul de neutralitate reciprocă încheiat mai înainte cu Turcia și în sfârșit, acum în urmă, propunerea unor pacte de neagresiune adresată țărilor vecine dela Apus, Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia — cu uitarea sau excluderea României¹ — vădesc acest zel diplomatic și „pacific“ al conducătorilor dela Moscova.

O idee mai veche actualizată: pactele de neagresiune

Este interesant de notat caracterul negativ al propunerilor și inițiativelor rusești: pacte reciproce de neagresiune în locul pactelor generale de siguranță cu obligații pozitive de intervenție contra Statului agresor. Probabil că bolșevicii simt oarecare jenă de a formula propuneri pozitive, implicând obligația de a face, după ce de atâtea ori și sub atâtea forme și-au călcat angajamentele internaționale de natură politică, economică sau financiară (ruperea alianței, călcarea contractelor de concesiuni și nerespectarea proprietăților streine, refuzul de a recunoaște datoriile bănești ale vechiului regim).

Este drept că, pentru prima oară, ideea pactelor de neagresiune între Rusia și Statele vecine a fost formulată în conferința dela Geneva (1922) de către premierul englez de atunci, Lloyd George, cu prilejul constituirii celor trei sub-comisiuni pentru cercetarea datoriilor rusești, a proprietăților private streine din republica Sovietelor și 'n sfârșit a creditelor ce i-s'ar putea acorda acesteia. Propunerea d-lui Lloyd George cuprindea obligația reciprocă de a nu se ataca din partea Rusiei și a Statelor vecine, primind, cu toții, frontierele existente

¹ Deducem acest lucru din declarațiile publice de răspuns la propunerile bolșevice, declarații făcute de ministerul de afaceri streine al Poloniei și prin care se accentua că un pact orientat de siguranță orientală cu Rusia trebuie să cuprindă și România.

actuale până la sistematizarea definitivă a tuturor neînțelegerilor. Cu alte cuvinte, stabilirea unui provizorat de pace și siguranță fără de care problema creditelor de acordat Rusiei nu se putea lua în considerație.

Ce a urmat, se știe. Conferința, la care Rusia bolșevică fusese admisă pentru prima oară, n'a ajuns la nici un rezultat, — afară de faimosul tratat de amicitie ruso-germană, încheiat la Rappallo spre surprinderea opiniei mondiale tocmai în zilele când se căutau la Genova formulele general europene de siguranță și refacere.

În conferința dela Haga, ce a urmat imediat Genovei și ca o consecință a ei, debaterile au rămas tot fără rezultat atât în domeniul economic-financiar cât și 'n cel politic al neagresiunii.

Conferința dezarmării dela Moscova

Ideea d-lui Lloyd George n'a fost uitată de conducătorii dela Moscova cari, în toate împrejurările și prin toate declarațiile posibile, nu fac decât să asigure lumea întreagă despre intențiunile lor pacifice.

Astfel, către sfârșitul aceluiaș an, ideea, ce rămăsese fără urmare la Genova și la Haga, a fost reluată sub forma unei conferințe pentru dezarmare la Moscova, convocată din inițiativă bolșevică. Evident că n'au participat decât Statele vecine și direct interesate, Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania și Polonia. România nefiind în legături diplomatice cu Rusia bolșevică din cauza Basarabiei² a fost, totuși, prezentă în conferința dela Moscova, sub titlu informativ, prin persoana reprezentantului polonez, prințul Radziwil, — după cum în schimb în acelaș an reprezentantul român în conferința de pace dela Lausanne (cu Turcia) îndeplinea un rol identic pentru Polonia absentă.

La Moscova, deși era programatic vorba despre dezarmare, s'a vorbit și despre pactele de neagresiune, despre siguranța reciprocă a Statelor vecine și 'n sfârșit despre stabilirea zonelor demilitarizate între aceste State tocmai în vederea evitării conflictelor frecvente de frontieră. Dar, iarăși, nu s'a ajuns la nici un rezultat fiindcă

² Pentru preciziiune, notăm că România a condiționat participarea ei la conferința de recunoașterea în prealabil a actualului statu quo în Basarabia, — ceea ce Rușii au refuzat.

Statele invitate urmăreau cu adevărat pacea și siguranța pe când bolșevicii poșteau cu totul altceva.

Intr'adevăr, îndată după deschiderea solemnă a conferinței, președintele ei, Litwinof, a propus în numele Rusiei următorul plan de dezarmare și siguranță.³

1. Reducerea armatelor statelor participante în proporția de 3 la 1 din efectivul lor actual. Rusia se declara gata să scadă dela 800.000 la 200.000 oameni efectivul ei dacă și vecinii acceptau aceiași proporție.

2. Fixarea bugetelor militare respective pe baza unei sume în ruble aur egale de fiecare om aflat în serviciu militar, adică egalizarea cheltuelilor între toți participanții dar proporțional cu efectivul.

3. Desființarea formațiunilor neregulate (voluntari, etc).

4. Delimitarea zonelor neutre de frontieră.

Drept răspuns și spre surprinderea bolșevicilor, toți participanții s'au pus de acord și au făcut o singură contra-propunere.

Anume, înainte de a intra în amănuntele dezarmării, toți participanții să se angajeze de a evita orice conflict printr'un pact general de neagresiune, completat cu un tratat de arbitraj. Evident s'a adăugat că dezarmarea propusă pentru forțele de uscat trebuia să cuprindă și reducerea forțelor navale din Baltica..

Contra-propunerea aceasta n'a fost pe placul bolșevicilor și potrivită socotelilor lor. Conferința a rămas fără nici o urmare, iar explicațiile ulterioare dela Moscova au pretins că insuccesul s'ar datora dependenței Statelor baltice de marile puteri occidentale. Ca dovadă s'a pomenit, de bolșevici prezența Finlandei de a avea în Baltica o flotă egală cu a Rusiei.

În fond, Statele participante invitate la Moscova înțelegeau încheierea unui pact de neagresiune care să completeze pactul Societății Națiunilor chiar înainte de efectuarea dezarmării generale, — pe când bolșevicii nu vroiau decât să obțină reducerea armamentelor actuale ale Poloniei și României.

Tratatele încheiate de bolșevici acum în urmă

Am menționat în mod deosebit conferința dela Moscova pentru ca să se vadă jocul politice externe a bolșevicilor.

Fără să intrăm în amănuntele tra-

³ Iau aceste date din declarațiile reprezentantului finlandez, Enckell, făcute ziarului *Le Matin* după întoarcerea lui dela Moscova.

lativelor duse cu diferitele guverne europene pentru reluarea relațiilor diplomatice, trecem direct la cele petrecute în decursul anului 1925.

Cititorii cari ne urmăresc în coloanele acestei reviste au putut vedea jocul diplomatic al lui Cicerin între Germania și Polonia, pe timpul tratatelor pentru încheierea pactului renan. La un anumit moment s'a vorbit chiar de o propunere precisă de pact de amicitie separată polono-bolșevică, propunere venită din partea Moscovei.

În urmă, însă, opinia mondială a asistat la încheierea unui tratat de comerț caracteristic între Germania și Rusia, însemnat aproape de aceiași zi când se semna la Locarno pactul siguranței.

Explicațiile despre caracterul acestui tratat decurgând din cel dela Rapallo n'au convins pe nimeni.

La scurt interval, apoi, s'a aflat și de semnarea pactului reciproc de neutralitate între Turcia lui Kemal pașa și bolșevici. Era imediat după hotărârea forului dela Geneva în conflictul anglo-turc pentru Mossul, deci un acord ruso-turc schițând viitoarea alianță orientală și aziatică împotriva Europei coloniale.

Ultimul tratat ruso-german de neutralitate, pe care l'am analizat amănunțit în coloanele acestei reviste, ne-a lămurit definitiv asupra politicei externe rusești împotriva Europei.

Ultima propunere bolșevică adresată vecinilor

La începutul lunei cor. activitatea diplomatică bolșevică ne-a desvăluit o reluare a ideilor formulate la Moscova, în iarna lui 1922, sub forma unor pacte de neagresiune și siguranță propuse vecinilor de pe frontiera europeană a Rusiei, — cu excluderea României, cum am văzut.

Nu cunoaștem amănuntele propunerii, dar le putem ghici din hotărârile luate la Tallin (Reval), capitala Estoniei, într'o consfătuire ținută la începutul lui Mai de reprezentanții tuturor Statelor baltice, inclusiv Polonia, — cu excepția Lituaniei.

În această conferință, probabil menită să decidă în comun asupra răspunsului de dat Rusiei, s'a convenit asupra unui pact general de siguranță orientală ce ar fi să se încheie între Rusia deoparte și Statele vecine (Finlanda, Estonia, Letonia, Polonia) de alta.

Numai Lituania, care se consideră în stare de război cu Polonia pentru Vilno, a declarat că va încheia direct cu Rusia și separat de celelalte state pactul de siguranță plănuit.

Cu acest prilej, al acordului general, pare că s'ar fi vădit o solidaritate unanimă, exceptând Lituania, între toate Statele baltice și Polonia pentru a face o politică unitară în fața Rusiei, — de vreme ce toată lumea s'a convins că speranța unui sprijin al Germaniei în contra primejdiei bolșevice este o simplă iluzie în urma ultimului tratat ruso-german. De altfel, influența culturală și economică germană în Statele baltice, în special în Estonia și Finlanda, este foarte puternică și exercitase până acum o adevărată obsesiune iluzionistă împiedecând o colaborare efectivă cu Polonia față de primejdia bolșevică.

Astfel, se vedește, precum spuneam dela început, o reluare a activității diplomatice bolșevice, menită să dovedească intențiile „pacifice“ ale bolșevicilor — deși aceste intenții sunt în fond foarte puțin sincere dacă le examinăm la lumina ultimelor declarații ale doctorului Racowski cu privire la România și Basarabia făcute publicației pariziene „*La Revue des Balkans*“.

N. Dașcovic

Execuții aviației

Intr'o săptămână aviația militară face vre-o șase victime.

Se ia notă de cei zdrobiți supt sfărâmurile aparatului lor, li-se dau chipurile în ziar, se trimite pe urma sicriului plotonul de soldați și — se așteaptă apropiata dramă viitoare.

Pentru oricine are conștiința valorii naționale a acestor tineri, cari cu un asa de nobil și de cavaleresc avânt dăruiesc țării viața lor, ceiace se petrece e nu numai o criminală neglijență, dar o absurditate revoltătoare.

Avioanele de pasageri călătoreasc, dela Paris aici și de aici până la Paris, fără ca, din fericire, să se fi înregistrat până acum o singură tragedie. De jur împrejurul nostru State care au o mai puternică apărare aeriană nu au să deplore asemenea pierderi de vieți.

De ce atunci acest trist monopol al nostru?

Ministrul de Războiu, voit — ni-se spune — de Rege e un excelent militar, hotărît să facă, fără firmă de partid, o operă de reforme. Să-i ajute Dumnezeu! Dar să înceapă a da dovezi... Și una din cele dintâu ar fi o severă anchetă care să arate dacă avem a face cu mașini ucigăse sau cu oameni nepregătiți.

Și nu ni trebuie nici una nici alta.

N. Iorga.

(Neamul Românesc, anul XXI, no. 1).

PROBLEME SOCIALE**Clasele sociale în România**

Structura socială a țării noastre este rămasă de veacuri aceeași: două clase sociale, una dominantă, bucurându-se de toate fericirile și de toate drepturile — chiar și acela „de a face rău“ —, alta dominată, având toate îndatoririle și supusă tuturor suferințelor. Ni se va face poate obiecția că am părăsit terenul obiectiv, și am încălcat pe acel al exagerării.

Ni se va obiecta că în această țară nu există clase sociale, că organizarea noastră constituțională nu îngăduie nici un privilegiu și pune pe toți fiii acestei țări pe același picior de egalitate și că trecerea între clase este oricând posibilă. Existența claselor, însă, nu depinde numai de forme juridice, iar schimbul între clase nu dovedește neexistența lor. În țara noastră deși s'au suprimat privilegiile, și s'au dărâmat zidurile dintre clase ele tot există, din tradiție, din păstrarea unei mentalități trecute, din influența stărilor apusene și în special a organizării economice, din egoismul deținătorilor conducerii acestei țări.

Între clasa dominantă de astăzi și cea de ieri nu este nici o deosebire. Aceiași mentalitate de stăpânitori, aceeași conștiință de superioritate, același dispreț de ceilalți, de ființa, de bunurile și drepturile lor.

Din cauza aceluiași tradiționalism, în România lipsesc clase sociale care să facă trecerea între clasa beneficiară și clasa muncitorească. Elemente care în alte părți formează clase sociale distincte, uneori destul de puternice pentru a fi fost conducătoare, cum sunt elementele clericale, militare sau birocratice, nu au nici o conștiință de clasă și sunt cu totul subordonate clasei dominante: Preoțimea prin legăturile sale cu Statul și prin organizarea sa erarhică, armata ca instituție de Stat și birocrația ca salariată și clientelă politică.

A doua clasă, clasa muncitoare, este reprezentată de țărâni și muncitorimea orașenească. În toate țările, și până la un punct și în țara noastră, este o mare deosebire sufletească între aceste două categorii de muncitori. Munca agricolă, viața de sat, proprietatea, independența, au dat țărâni pretutindene altă mentalitate decât muncitorimii industriale, trăite în viața de oraș, expusă tuturor tentațiilor, dependentă de patron, fără proprietate și cu un salariu, care mai totdeauna a fost

neindestulător pentru viața muncitorului și a familiei sale.

Această deosebire în România e, însă, mai puțin acută. În primul rând, România nu e o țară industrială și procentul muncitorilor industriali este neînsemnat față de totalitatea muncitorimii. În al doilea rând, muncitorii majorității întreprinderilor mari industriale: forestiere, petrolifere, mine și chiar alimentare sunt țărâni, cari nu merg la întreprinderi de cât în timpul pauzei agricole, sunt țărâni cari au pământ, și niciodată nu stau la îndoială să părăsească munca industrială pentru munca câmpului.

Mentalitatea acestor muncitori este, în cea mai mare parte, țărânească și asimilarea mentalității lor cu aceea a muncitorimii industriale este imposibilă. Astfel stând lucrurile, muncitorimea industrială propriu zisă este neînsemnată, și scoțând din ea pe muncitorii din întreprinderile Statului de mentalitate deosebită, și în special, pe muncitorimea din mica industrie, care are o mentalitate economică și socială iarăși cu totul deosebită, pătura muncitorimii industriale rămâne foarte redusă.

De sigur că mentalitatea acestei pături oricât de redusă ar fi este aceeași cu a muncitorului industrial de pretutindeni; de sigur, cu mai puțină intensitate și convingere, o mentalitate sindicală, socialistă și poate revoluționară, deosebită de aceea a țărânimii. Această diferențiere nu justifică, totuși, divizarea clasei muncitoare, care își are originea în opoziția, în activitatea, și, am zice, în ofensiva clasei dominante.

Atât muncitorimea agricolă care până ieri, lipsită de pământ, era dependentă de proprietar, și iobagă, cât și muncitorimea industrială ieșită, cel mult de o generație, din țărâni, au același grad de incultură, aceeași stare economică mizerabilă, același tratament disprețuitor și nedrept din partea celor de sus.

Interesele lor, firești păstrând raporturile, sunt atât de asemănătoare, încât fatal se găsește totdeauna alături în lupta pentru realizarea revendicărilor lor, și dacă nu chiar conștient, inconștient alcătuiesc o clasă socială bine definită.

Fără îndoială, diferențierea între aceste categorii ale clasei muncitoare se va adânci din ce în ce mai mult. Țărâni, astăzi în marea ei majorita-

te împământenită, dezvoltându-se într-o bună stare relativă, cu posibilități de dezvoltare psihică și morală mai bune, va evolua spre tipul clasic al țărânimii proprietară de pământ și cultivatoare a pământului.

De asemenea, muncitorimea industrială, în industrializarea posibilă și foarte probabilă a țării noastre, mai ales după epuizarea oricărui stoc de pământ disponibil, va spori ca număr și va fi mai solidară, mai conștientă și mai pricepută în apărarea intereselor lor specifice, și se va alătura muncitorimii industriale mondiale în lupta pentru revendicările lor față de patronat și de societate.

Peste puțină vreme drumul acestor două categorii de muncitori se va despărți și în țara noastră și vor devia până vor deveni antagoniste. Deocamdată nu este nici în interesul lor, nici în interesul general, ca ele să fie divizate în lupta pentru realizarea revendicărilor lor sociale.

N. Ghiulea

Cronică mărunță

— D. N. Iorga a vorbit la Institutul social român despre „viața socială și capitalismul“. Duminecă în 23 Maiu d. D. Gusti va încheia ciclul conferințelor din acest an cu subiectul „Politica culturii“.

— D. I. Cămărășescu, a vorbit la Automobil Clubul Regal Român, despre problema motoculturii astfel: „Prevedem cu certitudine tractorul comunal, cum este — sau cum ar trebui să fie — taurul comunal, sau pompa de incendiu comunal. Prevedem că apărarea națională va avea nevoie mâine de tractoare pentru a duce războiul. Nu de tractoare pentru a mișca tunuri și convoiuri, căci căile de comunicațiune vor rămâne încă multă vreme în starea primitivă de astăzi, ci de tractoare de plugărie, putând să asigure la un moment dat hrana oștirii și a poporului“.

— Faimosul maior Cernat, directorul închisorilor învinuit de fraude a fost arestat.

— Scriitorul danez George Brandes își face cura actualmente în Carlsbad, unde s'au anunțat până la 10 Maiu 7388 vili-giaturști — cu 645 mai mulți decât anul trecut.

— „Ziarul „Prager Presse“ publică în n-rul său delat 15 Maiu chestionarul nostru sociologic și filosofic și reproduce în întregime răspunsul d-lui prof. C. Rădulescu-Motru.

„Prager Presse“ publică la loc de frunte un articol al colaboratorului nostru d. Ion Băilă asupra „Insemnătății alegerilor române“.

— Recolta se anunță foarte promițătoare în toată țara. Se fac pregătiri de export. Leul are tendințe de creștere din această cauză.

„Insula Soarelui“ de Iambulos

În cartea II (c. 55-60) istoricul Diodor Sicilianul rezumază romanul scriitorului Iambulos despre a cărui personalitate nu știm nimic precis. Un lucru e limpede: că el a trăit înainte de Diodor. După anumite detalii sau tendințe observate în romanul lui, unii cercetători au încercat să deducă că el ar fi trăit pe la începutul sec. III, contemporan cu Stoicii, a cărora influență se resimte în opera de care ne ocupăm. Alții îl pun mai aproape de epoca lui Panaitios, filosoful stoic, amic al vestitului Scipion.

Nu se știe măcar dacă Iambulos ar fi adevăratul său nume; unii presupun că avem de aface cu un pseudonim. S'a făcut chiar apropiere între acest cuvânt, exotic pentru greci și numele semitice Iabal, Jubal. Dacă această apropiere s'ar dovedi temeinică, am avea, în literatura greacă, încă un semit alături de vestitul Lucian. Ne învârtim însă numai în domeniul ipotezelor, și dacă n'ar fi fost pasagiul din Diodor, nici n'am fi știut azi măcar de existența acestui scriitor, autorul unei utopii care a dat mult de furcă criticilor, întrucât caracterul ei — spre deosebire de al celor analizate mai înainte — se lămurește cu greu din rezumatul nemilos al istoricului, ce l'a utilizat mai mult ca material etnografic.

„Insula Soarelui“ e un roman care reprezintă un amestec de povești fantastice de călătorie (ceva a la Jules Verne) și de utopie politică (Wells). S'a crezut un moment că insula de care ne vorbește Iambulos poate fi identificată cu Ceylon și e adevărat că unele detalii ar concorda în această privință. Decât, cercetările mai nouă au dovedit că creația utopistului nostru n'a avut nici un substrat concret, și că unele trăsături se datoresc unor descrieri geografice reale făcute de exploratori din timpul lui Alexandru-cel-Mare. Într'adevăr în fructul de trestie albă, care constituie hrana locuitorilor insulei soarelui, se poate ghici că e vorba de orez, iar planta din care aceiași locuitori își fac vesmintele, ar putea fi identificată cu bumbacul. Numai că aceste detalii au o importanță cu totul secundară, și se poate afirma, fără teamă să ne îndoim, că aci nu e vorba de un anumit loc, ci de una din acele insule legendare, creația fantaziei poetice, în care spiritele doritoare de ideal, plasau un Stat cu o alcătuire socială ce garantează maximum de fericire.

Influențe cinice și stoice sunt vizibile în această utopie, care în trăsăturile

ei generale nu aduce nimic nou, decât doar poate faptul, că Statul lui Iambulos, încercând să realizeze un comunism, (din care sclavii lipsesc) desparte membrii acestei asociații în triburi de câte 400 persoane.

Interesul mediocru pentru problema religioasă, care în insula lui se reduce mai mult la un cult al astronomiei, îl apropie de psihologia lui Evhemeros, celebrul raționalizator al mitologiei grecești, care și el scrisese o vestită utopie. Oricât de imperfect cunoaștem teoriile sociale ale acestuia din urmă, e totuși de admis că ele vor fi exercitat o mare influență asupra creațiunii lui Iambulos.

Ce înrăurire va fi avut o asemenea operă, și cum va fi fost ea primită de cititorii vremii e greu de stabilit. La prima vedere s'ar părea că publicul a luat cartea drept ce era, adică un roman amuzant, cu un bogat cadru geografic — ce interesa atât de mult pe grecii amatori de călătorii — lăsând la o parte — dacă vor fi fost într'adevăr — intențiile mai profunde ale autorului. Ceia ce-i mai curios, e că un istoric o utilizează în opera sa, introducând-o prin cuvintele surpinzătoare: „Vom da acum câteva detalii asupra minunilor dintr'o insulă descoperită în oceanul de Sud, începând prin originea acestei descoperiri.“

Dar să vedem acum în ce constă această utopie a lui Iambulos, care e încadrată în chenarul unei povești, tipice pentru romanul grec de mai târziu, și care se rezumă la următoarele: Voind să meargă după arome în Arabia, el fu prins de tâlhari împreună cu tovarășii lui. Impreună cu unul din aceștia căzu apoi în mâna altor briganzi din Etiopia, care-i duseră în această țară, unde ei fură destinați unei ceremonii ce avea de scop să purifice Etiopia. Această ceremonie se împlinește din șase sute în șase sute de ani și constă în aceia că doi oameni sunt imbarcați în o corabie cu merinde pentru multă vreme, cu porunca să plutească tot spre Miză-zi până vor ajunge la o insulă fericită. Se credea că dacă acești doi călători ajung cu bine în pomenitul ostrov al fericților, Etiopia se va bucura de prosperitate și pace timp de alte șase sute de ani. Deci, Eubul și tovarășul său, neavând încotro — căci neascultarea ar fi atras după sine cele mai cumplite chinuri ale morții — se suiră în corabie și o porniră spre Sud. Spre norocul lor, după patru luni de plutire, sosiră la insula cu pricina, rotundă ca formă și cu o circumferință de aproape cinci mii de

stadii (peste 900 km.) Aici fură bine primiți de niște oameni tare de treabă, mult deosebiți de cei de pe țărmurile noastre, și toți înalți de peste patru coți. Pe lângă alte particularități acești locuitori prezintă și pe aceia că limba lor e despicată până la rădăcină, dându-le puțința să vorbească în același timp cu două persoane lucruri diferite.

Climatul în „insula Soarelui“ e temperat, și locuitorii nu au a suferi nici un frig prea mare, nici o căldură copleșitoare. Acolo domnește o toamnă perpetuă (toamnă fermecătoare de Sud. N. autorului), iar zilele sunt totdeauna egale cu nopțile. Acești insulari sunt împărțiți în familii sau triburi, dintre care nici una nu trece de patru sute de persoane. Solul e foarte darnic, așa că ei își pot cu mare ușurință agonisi cele trebuincioase traiului. Având timp liber, se pot ocupa pe larg cu toate științele; astrologia e însă preferită. Locuitorii trăesc foarte mult, fără să știe ce e boala (cei mai mulți ajung până la 150 de ani). La această vârstă înaintată ei își provoacă moartea voluntar, așezându-se sub umbra unuiu din acei arbori cari produc un somn adânc din care cel culcat nu se mai trezește. Alfabetul lor are douăzeci și opt de litere, cu care se scrie vertical, de sus în jos. Căsătoria nu există; femeile și copiii sunt crescuți și întreținuți pe cheltuiala obstească „cu o egală dragoste“. Pruncii de tăță sunt deseori schimbați dela o doică la alta, pentru ca mamele să nu-și mai recunoască pe ai lor. „Astfel dispărând gelozia și ambiția, locuitorii trăesc în cea mai desăvârșită armonie“.

În insulă trăește un fel de păsări mari (struțul?) care slujesc ca să descopere dispozițiunile firești ale copilului. La o anumită vârstă, copiii sunt puși călare pe aceste păsări, cari zboară cu ei în văzduh; cei cari fac față cu bine acestei probe, sunt păstrați și crescuți mai departe; ceilalți, cari au amețit sau au căzut (!), sunt lăsați să piară ca unii ce nu sunt bine înzestrați sufletește.

În fiecare trib e socotit șef cel mai bătrân din toți; el are autoritatea unui rege de care toți trebuie să asculte. Ajuns la vârsta de o sută cincizeci de ani, el își face seama, cum am văzut, și lasă locul celui mai bătrân după el.

Locuitorii insulei soarelui, trăesc cumpătați, deși solul le pune la îndemână tot felul de alimente din belșug. Ei cinstesc ca divinități bolta universului, soarele și toate corpurile cerești. Felul de trai al acestor oameni e orânduit după regulile statornice. Slujbele sunt împărțite; unii merg la vânat, alții se îndeletnicesc cu meșerii

mecanice, alții cu lucrări folositoare și toți, cu excepția bătrânilor, executează alternativ într'un anumit interval de timp, diferitele slujbe publice. La sărbători și la marile solemnități recitează și cântă imnuri de laudă în cinstea zeilor și mai ales în cinstea Soarelui, cărui i-au închinat insulele lor — căci sunt șapte insule în total, de aceeași mărime — și persoanele lor. Pe morți îi îngroapă în nisip în momentul refluxului, astfel ca marea, în timpul fluxului, să le poată sluji drept mormânt.

După o ședere de șapte ani în aceste insule, Iambulos și tovarășul său fură izgoniți ca oameni corupți, ce căpătaseră în tinerețea lor moravuri de care, cu toată influența bună a mediului de aci, ei nu se mai puteau dezbara.

Lucian marele satiric grec din sec. II după Chr. laudă grația povestirilor lui Iambulos. Din rezumatul lui Diodor, această calitate a scriitorului nostru nu prea apare în toată lumina ei, și pricina e desigur anumitul punct de vedere al istoricului, care elimină toate detaliile — și în ce constă grația, dacă nu în detalii? — ce nu interesează materia aleasă de el. Apropierea aceasta cu Lucian ne mai sugerează și altă idee: E posibil ca Iambulos să nu fi avut intenția să scrie o utopie politică cu anumite tendințe, ci doar o parodie a nenumăratelor încercări ale contemporanilor de a schița planuri de state ideale. Multe trăsături ale operii sale ar milita în favoarea acestei ipoteze și între altele cea mai concludivă ar fi aceia care reese din faptul că creația scriitorului de care ne ocupăm, are un contur cu totul neprecis, din care parcă lipsește cu totul voința de a exercita vreo influență asupra unor anumite realități contemporane. Aceasta și constituie o profundă deosebire între pretinsa utopie zugrăvită în „insula Soarelui“, și celelalte pe care le-am trecut în revistă în articolele precedente.¹) Viața oamenilor descriși de Iambulos nu mai prezintă nimic grec; ei sunt niște pure produse ale închipuirii; opera lui, din acest punct de vedere ar putea foarte bine sta alături cu „Povestea adevărată“ a lui Lucian.

Decât anumite ecouri din opera platonice și din sistemele stoice și cinice, ce răsună încă măcar surd în „insula Soarelui“ au făcut pe mulți să creadă totuși că avem de-aface cu o adevărată utopie ce trebuie pusă pe aceeași linie cu cele de mai înainte. Comunitatea femeilor ne amintește de o idee scum-

pă autorului „Republicii“, iar sinuciderea bătrânilor și a bolnavilor, cât și frugalitatea ce se recomandă atât de călduros în Statul lui Iambulos, sunt practice scumpe școlii întemeiate pe de o parte de Aristotel, pe de alta de Zenon și Chrisip. Dar în acest caz nu putem remarca îndeajuns cât de vaporeasă, de neconsistentă e această construcție politică, care operează cu date total imaginare, ce nu mai oferă nici o punte de trecere către lumea cunoscută. Și cu cât această îndepărtare

e mai mare, cu atât efectul didactic (să-i zicem) al acestei utopii avea să fie mai nul, ceiace încă odată ar pleda în favoarea celor ce consideră „insula Soarelui“ ca o parodie. Ce deosebire între construcția lui Platon sau Aristotel, unde legătura dintre datele concrete, locale, grecești și Statul ideal făurit pe această temelie reală e așa de vizibilă, și între creația fabuloasă a lui Iambulos, care își populează fantastica lui insulă cu uriași bilingui!

St. Bezdechi

Sporirea boalelor sociale și cauzele lor

Citez două cazuri de inspecție sanitară, relatate în revista „Societatea de mâine“ și executate din ordinul Inspectoratului Sanitar General din Cluj în 1921 și anume:

a) „Societatea de Mâine“ anul II No. 10. „Ancheta sanitară în Munții Motilor“ (Dr. D. Stanca), unde se precizează că în comuna Poiana-Ampoiului s'au găsit 15.01% sifilitici (22 familii cu 74 membri). Interesant este de reținut, pentru lucrarea de față că sursa sifilisului în 16 familii este de dată recentă (din războiu), iar la 6 familii sursa e mai veche. Adică înainte de 10 ani în Poiana-Ampoiului se aflau 6 familii, iar azi 22 și prin legăturile familiare cari se vor contracta fără ca sifilisului să i-se pună obstacole, înclinăm a crede că peste scurt timp procentul de 15 se va urca de trei ori și mai bine.

b) Aceeași revistă, anul II Nr. 30. „Campania pentru combaterea sifilisului în județele ardelenne“ (Dr. D. Stanca) ne spune, că din 44.154 indivizi (66 comune) procentul sifiliticilor este de 6,3 (2788 de indivizi). Aceasta a fost în anul 1924, iar în anul curent el a înregistrat desigur o urcare, astfel că crescând sifilisul va cuprinde în mreața sa populația satelor, care în unele comune trece peste 20% (comuna Prelunca-Nouă din jud. Someș, 27.8%. Răcățiu jud. Cojocna 25.4% și a.) În părțile muntoase ale județelor Someș și Maramureș cunoaștem comune de câte 1500—2000 locuitori în care cel mai bătrân om nu trece de 50 de ani și în cari comune se găsesc peste 50 de muți și paralizici.

Nu statul este acela care va putea să stăvilească mortalitatea copiilor sau să înfrâneze consumarea alcoolului, și să stărpească boalele venerice. Făcând această constatare nu-i lipsit de interes a pomeni și cauzele, cari sporesc boalele sociale.

Cea mai importantă sursă de boală este ignoranța. În lunga sa viață ne-

mul românesc, care a avut parte de o soartă cu totul vitregă, n'a avut putința să se ocupe de chestiuni ca aceste. Toată activitatea sa era îndreptată să se scuture de niste dusmani asupritori. Cum e și foarte firesc locul unei educații pentru păstrarea sănătății în viața românismului l-a ocupat desrobirea sa și a fraților săi din cătusele dușmanilor.

O contribuție foarte însemnată la răspândirea boalelor a adus-o războiul. Amestecul de populație, refugiul sau conviețuirea în mediuri infectate cât și primirea în găzduire de oameni despre sănătatea cărora era peste putință a se ști ceva precis, a făcut ca boalele să se răspândească cu ușurință. Nimeni în timpul războiului nu s'a gândit la boalele venerice și în cei câțiva ani acestea s'au înrădăcinat adânc.

La aceasta trebuie să mai adăugăm că, lipsa de încredere în medicii oficiali, a făcut, în mod natural, ca țărâ-nimea să-si caute vindecarea boalelor pe alte căi. Baba pricepută în treburile doftoricești în nici o comună românească din Ardeal n'a lipsit, și până la o totală desființare a lor, orice s'ar face, va trece timp mult.

S'au produs, în decursul și după războiu, schimbări remarcabile în modul de a trăi și nu ne surprinde de loc, când constatăm că se practică prostituția clandestină care contribuie în mare măsură la răspândirea boalelor venerice. Reglementarea prostituției pentru a astupa un izvor de infecții nu va duce la nici un rezultat. Mai degrabă înlesnirea unei vieți cinstite pentru femeile alunecate pe povârnișul decadenței ar putea să le împutineze numărul.

Analizând în parte activitatea statului constatăm lucruri, cari nu ne înveselesc de loc. În Ardeal, cel dintâiu Consiliu Social, prin Resortul Ocrotirilor Sociale, a satorit un program. Între timp resortul a fost degradat la

¹ V. numerile din „Societatea de Mâine“ pe lunile Martie și Aprilie 1926.

Analfabetismul culturii noastre

rangul de secretariat general, apoi de directorat general, inspectorat general, directorat regional și mai recent s'a hotărât complectă desființare a acestor autorități și înglobarea lor în Ministerul central. Adică s'a mers din descentralizare la centralizare și n'avem să trecem pe cealaltă lume înainte de a vedea țara împănată cu directorate regionale. La noi din nenorocire înființarea și desființarea instituțiilor publice e o chestiune fără multă importanță, neștiindu-se dacă acestea servesc intereselor obștești ori dacă au luat ființă întâiu pentru interesele persoanelor ce le conduc.

La început Consiliul Dirigent a înființat spitale pentru femeile atinse de boli venerice; aici își aflau vindecarea prostituatelor în primul rând. Un număr destul de mare de ambulatorii policlinice vindeca în mod gratuit bolnavii și avea chemarea ca în cercul lor să controleze starea sănătății populației. Se achitau într'un mod lăudabil de această sarcină și începutul promitea mult. Schimbându-se guvernele, acestea n'au aflat potrivită întocmirea Consiliului Dirigent și au îndrumat pe alte căi activitatea susmenționate instituții cu reducerea cheltuielilor, cauza care a dus în mod fatal la suprimarea oricărei activități. Azi, în Ardeal bolile venerice își urmează procesul lor de înmulțire.

Câteva echipe de medici au fost trimise să facă anchete sanitare: am avut prilejul să citim rezultatul lor publicat de acei cari au făcut anchetele.

Se dovedește înmulțirea sifilisului în masele țărănești. Măsuri nu s'au luat. În treg restul țării, în acest sens oficialitatea a întreprins și mai puțin.

Multe din instituțiile sanitare se dau în grija județelor, cari vor face ceia ce crede de bine și ce vor putea. (Negresit că vom avea din nou prilejul să vedem prefecti cari cheltuiesc fondurile sanitare fără rost.)

Matei Cosma

Cronică mărunță

— Duminecă, 16 Maiu, s'a desvilit în cimitirul militar din Chișinău un monument al legionarilor cehoslovaci cari au căzut pentru patrie în războiul mondial.

— Dumineca trecută a izbucnit un mare incendiu în orașul Bacău, pricinuinând pagube de 800 milioane lei și rămânând fără adăpost peste 5000 persoane; focul a pornit dela un ceain de mămăligă, ale cărui flăcări au cuprins întâiu o cherestea, dela care s'au întins cu repeziune groaznică asupra clădirilor din 5 străzi.

— Începând cu ziua de 20 Maiu, marile cotidiene bucureștene au urcat prețul unui exemplar dela 2 la 3 lei.

Se vorbește prea adesea de starea înapoiată a păturilor poporului nostru, a masselor populare, care sunt străine de orice știință de carte și plutesc în întunericul neștiinții. Statistica arată un procent considerabil de analfabeți în poporul românesc și, dacă procentul este pus față în față cu aceleași procent la alte popoare, el devine deosebit de înspăimântător. De pildă cu cei 5 la sută de analfabeți și mai puțin chiar din Elveția sau Statele scandinave. Iar numărul analfabeților, cum spune Gaston Richard, un sociolog francez, este o dovadă a neprevăderii și a neglijenței sociale. Multe învățăminte putem trage firește din datele statistice morale, care privește activitatea socială, deosebindu-se astfel de statistica demografică privitoare numai la populație. Dar statistica, care este o metodă foarte prețioasă în studiul faptelor sociale, nu este totuși o știință. Ca metodă chiar ea nu se poate aplica deopotrivă de bine la toate faptele sociale, ci numai la cele care au un aspect măsurabil și numărabil, adică ceva material. Cât pentru fenomenele mintale, ele îi scapă fiindcă se ascund în interiorul conștiințelor. Acesta este un defect esențial al statisticii, așa cum îl arată foarte bine René Worms. Cu alte cuvinte, statistica nu prinde decât manifestările superficiale ale vieții sociale și se oprește la suprafața acesteia. Ea nu pătrunde prea mult sub coaja activității sociale și nu caută să înregistreze ritmul adânc, care determină în parte stările multiforme ale suprafeței sociale. Ca un oficiu de înregistrare a mișcărilor ușoare ale scoarței pământului, statistica cu procentul său nu înregistrează tocmai mișcarea lăuntrică de prefacere a forțelor sociale, care nu sunt vizibile pe ecranul oarecum constant în împărțirile sale. Dar tocmai variațiile acestor forțe, nevizibile cu ochiul liber, sunt uneori de cea mai mare însemnătate.

Cu aceste considerațiuni vom înțelege mai ușor de ce nu este de ajuns să ne mărginim la numărătoarea statistică, când este vorba de cultura unui neam și de valoarea morală a acestei culturi. Căci nu este o valoare morală numai în învățătura primară sau elementară ce se capătă în școală și pe care statistica o redă cât se poate de exact în cifre. Este o valoare morală tot așa de mare dacă nu și mai mare, în aspectul culturii ce este capabil să-și însușească un popor, în pătura lui cultă la un moment dat.

Calitatea, precum și gradul de intensitate al culturii pe care o au la îndemână cei mai mulți dintre membrii clasei culte într'o națiune sunt elemente, care nu pot fi trecute cu vederea. Cu atât mai mult va fi așa, când va fi vorba de clasa cultă în înțeles strict și nu de ceea ce se înțelege de obicei prin aceasta, numai ca o simplă opoziție față de tot ce n'are nici un fel de cultură. Iar pentru a circumscrie problema noastră vom da un loc aparte în clasa cultă, adică reprezentanță a culturii românești, profesorilor ca *fiduritori* direcți ai culturii în generațiile viitoare. Fără a le da un loc exclusiv sau predominant în arena culturii, trebuie să recunoaștem că într'o apreciere aproximativă justă de valori se impune să adoptăm ca unic criteriu al valorilor culturale capacitatea de a da și nu de a primi cultura, capacitatea de creațiune și nu de simplă receptivitate pasivă. Aici tocmai este rolul profesorilor și menirea lor specială. Însă revine întrebarea *ce mijloace se pun la îndemâna unor asemenea reprezentanți ai culturii românești în starea actuală de lucruri?*

Dintre profesori — spre a simplifica datele problemei — vom considera numai pe membrii învățământului secundar, ca fiind mai aproape de privirile marelui public din toate orașele. E de ajuns chiar să privim rândurile groase ale acestei armate a culturii românești, spre a ne da seama de ce posibilități se oferă unui profesor secundar, ani de rânduri dela război încoace în realizarea operei culturale ce-i revine. El nu face decât să se înstrăineze zi cu zi de elementele indispensabile oricărei culturi generale cât de puțin sau de departe la nivelul epocii, în care trăim. El nu poate să urmărească nici pe departe mersul științei în specialitatea sa proprie, căci nu are la îndemână niciun fel de mijloace pentru aceasta: a fi „în curent” cu multe încercări de înnoire ale unei ramuri de studii rămâne totdeauna ceva inaccesibil și peste puterile sale. Ce se petrece în marele laborator al muncii europene de prefacere în metode și în spiritul de cercetare este pentru el o simplă enigmă.

Starea lui materială nu-i permite să cumpere odată pe lună o carte scrisă într'una din limbile de cultură apuseană, spre a-și hrăni mintea și îndestula sufletul. O asemenea carte costă sute de lei astăzi și el nu are decât strict cât să nu moară de foame....;

iar aceasta durează de ani de zile, fără a-i vedea sfârșitul. Dacă se mai găsesec prea puțini profesori secundari — rara avis —, care să nu fi cedat și să treacă cu capul plecat în tabăra obscurantismului amenințător, aceștia sunt eroii breslei lor și sunt victimele eroismului lor, jertfindu-și cel mai adesea mijloacele de existență.

Deviza este, așa dar, să trăiești, simpla existență, — acesta e maximul aspirațiilor pentru capacitatea intelectuală a cuiva într'un veac când simplii muncitori manuali revendică dreptul la o viață superioară celei de toate zilele, o viață morală și intelectuală. Nu a trăi pentru cultura, la care ai fost pregătit în școală, — acesta este un ideal lovit cel puțin de anacronism. Căci unde este vremea, când profesorii noștri secundari se întreceau în a adânci tainele culturii de veacuri a omenirii și cuprindeau cu privirea orizontul cercetărilor de pe culmile cele mai înalte ale timpului lor? Aceasta în țara noastră și nu de mult — până acum zece ani, — cum o seamă de profesori au avut cruzimea revoltei de conștiință să amintească ministerului instrucției într'un memoriu. Vorbiau acești profesori de atmosferă de idealism înalt, care plutea în școlile secundare pe urma profesorilor de altă dată, adăpați la cele mai vii și autentice izvoare ale culturii. Atunci era altfel și putea fi altfel, când un profesor trăia deasupra preocupărilor absorbante ale materiei, în care nu străbate nimic din splendoarea idealului... Idealul, prin natura sa, iluminează și aici nu este nimic iluminant în sferile joase... Din materie — cel puțin în acest domeniu — nu se poate făuri idealul și nu s'a văzut încă o ființă, care să poată concepe ceva mai presus de ce-i este dat să trăiască, găsind tot odată, în sine puterea de idealism a realizării. De aceea cu greu va mai răsări o licărire de idealism din pătura groasă a materialismului, care se oferă ca singura condiție posibilă de traiu. Iar unii, din ce în ce mai mulți, se aruncă în brațele ademenitoare ale politicii — ca soluție oportună — lăsând

opera culturii cui se va găsi și va mai avea timp de așa ceva...

Nu vom încerca desigur o critică a condițiilor culturii românești, pe care au făcut-o alții* mai competenți și o pot încă face de-acum înainte. Dar am căutat să prindem un aspect, care poate fi destul de interesant pentru criticul vremurilor, noastre. Fără îndoială, recunoaștem bucuros cei dintâiu multe și multiplele nevoi ale organizației noastre sociale în viața noului Stat național.

A crede însă că putem pune temerurile vieții noastre ca Stat modern tocmai prin nesocotirea acestei probleme sau amânarea unei soluții sincere și cuprinzătoare a problemei culturii înseamnă a fi victime ale unei iluzii regretabile. De aceea Statul trebuie să dea mijloacele materiale și morale, care să asigure profesorilor secundari — de care ne ocupăm aici — posibilitățile de contact în cât mai multe puncte cu toate manifestările culturii, care nu stă pe loc și cere o adaptare continuă la rosturile ei. Că aceasta a fost greu până acum și va fi greu și de-acum înainte, fiind dată situația noastră valutară defavorabilă față de Statele, ai căror tributari suntem în cultură, totuși nu știm să se fi încercat ceva serios în această direcție. A fost vorba, până în ultimul timp, de un mare împrumut cultural, iar uneori de tratative oficiale de a obține, cel puțin pe piața franceză condiții favorabile pentru introducerea cărților franceze în țară. Nu s'a înfăptuit nimic, căci niciodată nu s'a găsit nimeni, care să urmărească până la capăt soluția unei astfel de probleme; căci firește ea poate să mai aștepte față de atâtea altele... La noi se tratează — așa cum se tratează — numai problemele economice și financiare, despărțindu-le categoric de problemele de alt ordin, ca și cum organizația actuală a vieții sociale poate nesocoti solidaritatea raporturilor mutuale ale factorilor de viață modernă. Fapt este că se face prea puțin pentru cultură chiar prin

* Aceasta a făcut-o altădată cu deosebit succes d. C. Rădulescu-Motru.

nesfârșitele socoteli ale economiștilor și financiarilor noștri — cu care am fost dăruiți din belșug, — fără ca nimic să se poată îndrepta deabinele și poate tocmai pentru aceea... Se mai poate chiar ca ei să nu mai aibă ce socoti pentru unele nevoi, care pot părea ca fiind de lux. Și în primul rând este cultura, — fiindcă sunt prea ridicate socotelile unor instituții fără rost, dar trebuind să hrăniască din belșug atâtea incapacități retrograde.

Tot ce s'a făcut până acum pentru intensificarea învățământului elementar este ceva și poate nu de ajuns. Dar opera culturii este complexă și nu-i putem asigura temeinicia dorită decât făcând să pătrundă în toate treptele așezământului ei — nu numai în treptele cele mai de jos — atâtea energie câtă e nevoie să garanteze un minimum indispensabil dezvoltării corespunzătoare. Căci fiecare treaptă nu se poate dezvolta decât după cerințele inerente gradului său cultural.

Iată de ce, dacă nimic nu se va schimba hotărât în mersul împrejurărilor actuale, se poate vorbi, pentru un viitor apropiat, de analfabetismul culturii noastre. Fiecare treaptă de cultură își poate avea — fără a vorbi figurat — analfabetii săi, adică aceia care nu corespund — din împrejurări independente de ei — nivelului mijlociu al pregătirii culturale necesare rolului de îndeplinit. Căci nu e vorba aici de omul excepțional, ci de „omul mijlociu“, acela care procură statisticii tot materialul său. De aceea, dacă statistica ar putea pătrunde în acest domeniu, ne-ar alinia cifre destul de elocvente...

Privind lucrurile din acest punct de vedere, putem crea o nouă rubrică, punând alături de analfabetii abecedarului pe analfabetii culturii, adică abecedarul culturii. Dar cercurile noastre conducătoare vor înțelege la timp primejdia unei asemenea stări pentru viitorul culturii românești și vor căuta cea mai bună rezolvare a problemei cu o competență recunoscută unor oameni de înaltă cultură, cum sunt alții și în guvernul actual. **C. Sudejeanu**

Imbunătățiri

continuie înțelege să facă revista „Societatea de mâine“, nu numai sub aspectul conținutului ideilor și problemelor, ci și din punctul de vedere al esteticii și tehnicii tipografice.

Cititorii noștri credem că s'au deprins să aprecieze dela început strădania noastră de a da litera cea mai frumoasă, mai legibilă și mai plăcută ochiului și de a supraveghea până și ultimul colțisor al paginajiei.

De data aceasta dăm și o hârtie superioară, ca 'n timpurile cele mai bune.

Toată vara revista noastră se va imprima pe hârtia din care dăm numărul de față.

Având în vedere marele număr de abonați și faptul că majoritatea înțelege să-și achite cu regularitate abonamentul, ne-am hotărât să facem această îmbunătățire, cu toată diferența de preț la un kg. de hârtie față de cea anterioară este de 11 lei.

Revista este în mâinile abonaților și cititorilor cu numărul: cu cât ei își îndeplinesc datoria, cu atât crește și prosperitatea revistei.

Minoritățile ca factori culturali

În articolul precedent am arătat cum a trecut maghiarimea din Ardeal dela orientarea sa culturală universală la o orientare culturală cu caracter mai pronunțat național, în vreme ce sașii fac o evoluție chiar contrară. Această schimbare la ambele minorități e, din punct de vedere al situației lor ca factori culturali în noul stat român, favorabilă.

Maghiarii vor ajunge prin cultivarea mai intensă a culturile lor naționale în legătură cu pământul Ardealului și cu mai multă considerație față de adevărul istoric dintre națiunea maghiară și cea română, atât de ignorat și chiar falsificat în trecut de către factorii științifici și politici din fosta Ungarie, la o nouă concepție culturală. Prin scrutarea în mod mai obiectiv a trecutului istoric din Ardeal, maghiarimea va vedea că trecutul neamului românesc pe aceste încântătoare plaiuri a fost altfel de cum i-a fost arătat până acum în scrierile istorice și literare maghiare. E aproape de neînțeles, cum a putut pătura cultă ca și cea politică din fosta Ungarie să meargă cu ignorarea popoului român din propriile sale granițe până acolo încât să nu-l cunoască absolut de loc. Trebuie să invocăm aici declarația unui ziarist maghiar din Oradea-Mare, care spunea, că dacă s'ar fi găsit printre maghiarii cari făceau politică sau istorie numai zece inși să cunoască limba română și să se informeze asupra chestiunilor noastre direct din izvoarele românești, atunci raporturile dintre maghiarime și românime ar fi devenit cu siguranță mai bune și pentru o parte și pentru cealaltă. Mărturisirea aceasta, deși tardivă, ne poate fi folositoare însă nouă, servindu-ne ca o dovadă, că o armonie între popoarele din acelaș stat nu se poate produce fără cunoașterea, aprecierea și respectarea reciprocă a culturile lor.

Constatăm cu plăcere, că noua orientare culturală a maghiarimei ardelenice este îndrumată într-o direcție bună. Istoricii caută să lumineze, la razele adevărului istoric, punctele întunecate intenționat în trecut, și să scoată în evidență firul roșu, care străbate viața milenară a Ardealului. Mai multe opere, scrise în acest sens, au apărut și alte lucrări de valoare vor urma ca să reverse tot mai mult lumina adevărului. În serviciul aceleiași cauze s'au pus și cei mai valoroși literați maghiari, în forma mai accesibilă a literaturii beletristice vor

populariza în masele mari rezultatele obținute de cercetătorii istorici.

Paralel cu această muncă, care urmărește în primul rând restabilirea adevărului istoric sub raport propriu maghiar, s'a început, în mod sistematic și cu apreciazabilă stăruință, și traducerea operelor de valoare literare și de știință române. În felul acesta cultura concetățenilor noștri maghiari va deveni cu timpul mai apropiată de realitatea vieții pământului pe care trăiesc.

Sașii, cari în trecut s'au adăpat exclusiv la izvorul culturile germane, în deosebi protestante, vor fi nevoiți, în urma împrejurărilor schimbate, să-și lărgescă orizontul lor cultural. Deocamdată se disting la ei două curente. Unul, care vrea să păstreze cu orice preț și în viitor caracterul pronunțat săsesc în manifestările lor culturale. Celalalt curent e mai accesibil influenței culturale universale. Sașii formează azi, prin admirabila lor organizare politică și culturală, punctul de gravitate al întregii minorități germane din țară și prin urmare influența lor se va mai resimți încă câtva vreme. Chiar în colonia din Capitală elementul săsesc e încă preponderent, dar tocmai de aici va începe să se impună celalalt curent. Aici se întâlnesc toate elementele indigene și cele străine germane. Acestea din urmă nu se potrivește cu spiritul săsesc și fiind că ele reprezintă o concepție de viață mai largă și mai liberală în mod firesc vor influența cu timpul transformarea orientării culturale la sași.

Spiritul disciplinat al sașilor va deveni cu timpul un factor de mare folos pentru cultura generală a țării, îndată ce va fi complet eliberat de cătușele spiritului de castă săsesc. Diversele lor opere culturale din Ardeal, la care muncesc de decenii, vor primi un nou avânt și-și vor lărgi terenul de activitate îndată ce vor rupe barierele de interes pur săsesc. În sânul sașilor se găsește și se vor găsi totdeauna elementele, atât de bine caracterizate prin numirea de „Stubengelehrte“, necesare lucrărilor minuțioase de laboratorii. Publicațiunile românești, literare ca și științifice, vor pătrunde mai repede în literatura germană, când compatrioții noștri sași vor cunoaște bine limba română și vor face traduceri ireproșabile. Când asperitățile politice de azi vor dispărea, tot scriitorii și ziariștii sași vor fi aceia, cari vor face prin presa germană mondială cunoscută țara și cultura noastră. Un în-

ceput, deși încă modest, s'a făcut în ultimii ani de către câțiva publiciști sași. Efectele se văd, chiar și după acest modest început, căci în Germania se vedește tot mai mult un interes față de literatura română.

Regretăm că nu putem găsi și la celelalte minorități etnice din țară elementele necesare pentru a le putea recunoaște ca factori culturali. Șvabii din Banat, cari sunt de origine germană, au venit în cadrele statului român complet maghiarizați și lipsiți de conștiința națională. Pătura lor intelectuală, redusă ca număr, a avut o pseudo-cultură maghiară, care nu se poate valorifica în România. Intreaga populație șvabească din Banat și-a recâștigat conștiința națională abia sub dominațiunea română. Evident, că în seculul timp de dominațiune românească nu s'au putut obține rezultate mai eficace, mai cu seamă cu sistemul practicat până acum de guvernarea noastră. Șvabii sunt încă în prima fază de cultură națională și prin urmare va mai trece cel puțin o generație până să poată deveni un factor cultural vrednic de remarcat în viața culturală a țării. Desvoltarea lor culturală a ajuns sub influența directă a sașilor din Ardeal și prin urmare putem deduce că orientarea lor culturală în viitor va urma aceeași cale ca și a sașilor. Dar cu toate că șvabii din Banat nu pot conta azi ca factor cultural, ei au în schimb o valoare deosebită sub raport economic, despre care vom vorbi cu altă ocaziune.

Germanii din Bucovina, cari sunt tot un fel de șvabi, au trăit sub regimul de favoare german al Habsburgilor. Cu toate acestea nu putem remarca la ei o distincție culturală deosebită. N'au fost în stare să-și facă nici un singur organ de publicitate la Cernăuți, unde apar patru ziare evreești scrise în limba germană.

Ar mai rămânea de considerat minoritatea evreiască, care ar putea și ar trebui chiar să fie un factor cultural în țară atât prin faptul că este destul de numeroasă cât și prin faptul că trăiește mai cu seamă în orașele principale din țară. Dar împrejurarea, că evreii au căutat să se adapteze în toate țările elementului autohton, fără a izbuti să se asimileze complet cu acesta, a avut ca urmare că ei au rămas pretutindeni un factor hibrid sub raport cultural. La aceasta s'a mai adăugat și influența diferitelor curente de doctrine internaționale, care au găsit și găsesc cel mai fertil teren tocmai în masele evreești de pretutindeni. Lipsa caracterului integru național la populația evreiască face ca acest popor să-și peardă aptitudinile

necesare unei culturi solide, pe care n'o poate da decât integritatea absolută de rasă. Ce aport cultural poate aduce statului român minoritatea evreiască, care nu reprezintă decât un mozaic de cultură maghiară, germană, rusească, internațională (fără a fi universală!) și cu totul străină de concepția de viață și de aspirațiunile românești? E dureros că trebuie s'o spunem, dar acesta este adevărul. Câtă vreme caracterul evreimei din țară nu se va cristaliza în forma unui naționalism curat, ca la celelalte minorități, nu se va putea vorbi de evreime ca factor cultural, fiindcă acesta nu există fără naționalismul de rasă.

Celelalte grupuri de minorități etnice, care mai există în România, nu contează de loc sub raport cultural, astfel că le putem trece sub tăcere.

Din cele expuse mai sus vedem, că maghiarii și sașii reprezintă prin trecutul și prezentul lor o deosebită importanță culturală. Interesul statului român e ca acești doi factori culturali să fie puși în posibilitatea de a da tot ce pot pentru prosperarea generală a culturai în țară. Ca și în politică suntem și în privința culturală de părerea, că cultura nu poate prospera decât într'un teren curat național. Roadele culturai sunt de fapt internaționale și spre folosul tuturor, dar rădăcinile trebuie să fie în pământ curat național, altfel rodul cultural e un produs hibrid.

Ion Băilă

BIBLIOGRAFIE

Profesor Dr. Calistrat Șotropa, „Gramatica limbii române“ Ediția V-a lei 56.

Pantelimon Diaconescu, Dialoguri populare pentru serbări școlare și șezători lei 25.

Dr. V. Teodoru, Primul ajutor medical în accidente, boli reperi și boli molipsitoare, Ediția V. lei 40.

Liviu Rebreanu, „Apostolii“ Comedie în 3 acte. lei 30.

Em. M. Brandza, Doctor în filozofie, Filosofia educațiunei estetice, lei 60.

Ion Popu-Câmpeanu, profesor, Cunoștințe folositoare Seria A. Nr. 31. lei 4.

Aurel C. Popovici, Călăuza fericirii, adică învățătura vieții după sfânta evanghelie și după povătuirile boerului Jordache Goleșcu, lei 25.

V. Militaru „Stropi de rouă“ Ed. II. lei 35.

Henric Stahl: Grafologia și expertizele în scrieri, anonimul, falșul. Cu 204 autografe și documente grafologice. Cartea Românească 1926, lei 140.

Jindra Huskova-Flajshansova: Luku-llova Tresen (Cireșul lui Lucullus), traduceri în limba cehă de nuvele românești. Praga 1926, Vilimkova Knihovna Cor. 18, pentru străinătate cor. 28.

Marcu Beza în englezește. — Premiul Bucura Dumbravă. — Liviu Rebreanu scriitor de teatru

Acum câțiva ani a ieșit un roman „O viață.“ Nu știu dacă trei cronicari au scris despre el. Autorul era departe și nu putea îngriji singur de tot ceea ce face zgomot în jurul unei cărți și o descoperire contemporanilor grăbiți.

Marcu Beza, pentru că de el vorbim, credea însă în această carte. Credea, cum crede el în orice are vreo legătură cu Macedonia lui dragă, și credea, cum am crede fiecare într'o lume autobiografică. Multe din fapțurile de-acolo, cu toată nelămurirea de baladă, sunt rude bune cu autorul. când nu sunt el însuș.

De aceea „O viață“ de odinioară ne vine astăzi dela Londra ca „Doda“, a story of Macedonian Life, o povestire din viața macedoneană (Geoffrey Bles, 5 șil.).

A tradus-o Lucy Byng, într'o limbă cu simplitatea de linii și strălucirea potrivită isteț de culori, a unei scoarțe cu motive florale. Traducătoarea a mers un pas mai departe dela antologia de proză, care a făcut cunoscuți cititorilor de graiu englez pe Sadoveanu, Brătescu-Voinești și Creangă. Numele ei, plăcut ca sunetul unui clopoțel de argint, a intrat de acum în istoria schimburilor literare dintre cele două limbi. De două ori s'a auzit, și de două ori a adus o veste bună.

„Viața“ lui Beza trebuia să iasă într'un volum cu alte două vieți, ca o trilogie destul de ciudată chiar pentru noi, dar care n'ar fi arătat mai puțin multiplicitatea de mijloace a literaturii noastre și de straturi a societății: „Amintiri din copilărie“ a lui Creangă, și „Viața la țară“ a lui Duiliu Zamfirescu. Ar fi fost în frunte istețimea hăzoasă și țărănească a Humuleșteanului, cu viziunea unui sat de pe Ozana, păzit de ruine de cetate; ar fi urmat blândețea bălăe și moleșala de atmosferă de bărăgan contrafăcut, cu o lume subțire pusă de scriitor la Ciulnița, dar trăind în împrejurimile Sascutului, a analistului nervos de pe dealurile Odobeștilor; și s'ar fi încheiat cu melancolia aceasta macedoneană, de femei ca în icooană și de bărbați dârji și călători, a unui Macedonean trăitor de ani la Londra.

Să ne bucurăm că, din greutățile de editură ivite, a scăpat cel puțin una din cele trei „Vieți.“

Citind „Amintirile din viață“ ale lui Karl Bücher, am dat la pagina 337 peste aceste rânduri:

„Dacă primeai în Basel un pachet prin poștă din străinătate, ți-era înmănat fără greutate și, când aveai ceva de plată pentru vamă, plăteai poștarului. La Leipzig, pentru orice pachet de cărți, la care se vede de dinafară și de unde vine și ce cuprinde, trebuie să trimet la biroul vamal ca să aflu, de multe ori după o lungă așteptare, că nu-i în el nimic de vămuit. Dacă mai treci cumva și o graniță, anevoe

ți poți înăbuși o adâncă neplăcere, luat în primire cum ești, de oameni în uniformă ai țării vecine, ca un contrabandist. Când are să se înlăture această rămășiță a mercantilismului?“

Parcă auzeam pe Bucura Dumbravă, cu înșenătorul ei glas, certând granițele de azi ale țării. Vama era una din problemele economice, politice, și, așa zice, morale, care nu-i dădeau pace. Cum nu ne puteam hotărî s desființăm acest rușinos anacronism? I-ași fi arătat acum rândurile din Karl Bücher și așa fi fost martor bucuriei ei că știința oficială a ajuns în sfârșit și ea la o părere cuminte. Dar azi nu mai am cui să arăt acele rânduri. Bucura Dumbravă nu mai e.

Din toată fierberea și însuflețirea pe care le-a luat cu ea pornind la începutul lui Decembrie spre Bombay. la Congresul teozofic dela Adyar, s'a întors zilele trecute, sub peceți și fără nimeni, un sac de drum. Stăpâna lui rămăsese în pământul roșu dintre mări, pe unde roiau cu oștile în care de luptă reperi Faraonii piramidelor și înflorea metempsihoza. Intre acele biete lucruri s'a găsit un caet de însemnări de călătorie, cu vreo șaptezeci de pagini acoperite de scrisul acela mare și citeț, ca o privire din ochii ei limpezi. Transcriu aci rândurile cele din urmă, dela 16 Ianuarie. In aceeaș seară, scriitoarea ajunsă de răul frigurilor s'a retras în cabina ei de pe vapor și a căzut într'o somnolență aproape neîntreruptă de paisprezece zile. Iată ce sigură de sine era în acea zi și cât de sonor fi e scrisul din fugă de condeiu:

„Simțirea de așteptare și mai ales neînțetata sforjare de a ne îndeplini datoria de înfrățire între atâtea firi deosebite prin rasă și creștere, care ne preocupă la ducere și adeseaori ne ostenea, s'a potolit.

Azi, la intoarcere, pe când vaporul alunecă iarăș peste imensitatea apelor sinlii, în fâșiitul regulat al valurilor ridicate prin chiar mișcarea sa, sufletul ne este liniștit, privind cu adâncă mulțumire în spre cele aproape trei săptămâni, în cursul cărora vom putea medita asupra bogăției evenimentelor și a experiențelor. Se mai adaogă și faptul că numărul congresiștilor e mai mic și că ne cunoaștem mai bine; cu unii ne leagă o simpatie adevărată, față de alții am ajuns la o filozofico-teozofică îngăduință, iar în unele cazuri — din fericire rare — am judecat procesul și am trimis vinovatul în ocnele uitării, unde nădăduim că-și va pregăti o reîntrupare mai bună.“

În afară de acel caet de însemnări, Bucura Dumbravă a lăsat în manuscris un adevărat curs de teozofie, care va trebui tipărit odată. Cea mai potrivită prefață la el ar fi tocmai însemnările cu istoria zilelor de aur și de gaze otrăvitoare din mahalalele Madrasului, ale marelui congres teozofic. Dar mai vie decât orice

manuscris, Bucura a lăsat amintirea ei, ne-a lăsat-o nouă prietenilor, cari o așteptăm, oricât se adună între ea și noi, zi cu zi, dovezile nemaiînțarcerii. Știm că pe un loc al ei din Poarta Branului se va ridica din bani lăsați anume, o casă pentru drumeții muntelui: „Hanul Bucura.“ Că Institutul Social Român, care o avea membră, a primit un legat pentru un „Premiu Bucura Dumbravă.“ Ființa ei începe să se piardă, ca și numele, în așezăminte. Cum am mai putea-o găsi? Am sub ochi o scrisoare a d-nei Elena Râmniceanu către d. D. Gusti. Ea n'ar lăsa nicio îndoială:

„Prin pierderea de toți plânsei Bucura Dumbravă, mi-a venit mie, prietenei, îndrăsnesc să zic, celei mai apropiate, sarcina să dau o cât mai bună întrebunțare averei rămase. Dintre așezămintele de cultură care au avut-o ca membră sau intrau în preocupările ei și puteau să aibă un mic legat pentru amintire, mi-am dat seama că nu putea lipsi Institutul Social Român. De aceea vă rog, Stimate Domnule Președinte, să primiți propunerea mea ca Institutul să întocmească un premiu, numit „Premiul Bucura Dumbravă.“ Cred că un subiect general de etică ar fi potrivit atât cu scopurile urmărite de Institut, cât și cu problema de competență a civilizației noastre și cu gândul statornic al celei care dă numele acestui premiu. Dau în acest scop 20.000 (douăzeci mii) lei anual.

Suma aceasta reprezintă o bună parte din venitul într'un an al cărților scrise de Bucura Dumbravă. Am crezut că premiul capătă, prin alimentarea lui din acest venit, un înțeles simbolic. Din opere scrise odată cu iubire, să iasă alte opere scrise cu iubire, și vechiul cuvânt liturgic: „Lumină din lumină“ să-și afle la adăpostul Institutului o nouă adevărire.

M'aș bucura dacă data când se dă acest premiu ar putea fi luna Ianuarie în care Bucura Dumbravă a intrat cu partea muritoare în pământul dintre trei continente de la Port-Said.“ (1 Maiu 1926).

Această scrisoare n'ar mai lăsa nicio îndoială. Dacă n'ar fi adevăruri mai tari decât orice dovezi. Cine ar mai putea altminteri scrie „Sarea Pământului“, romanul vremii dela 1830, al treilea după „Haiducul“ și „Pădurul“, a cărui întâie treime de sute de pagini de manuscris a pierit prin ardere în zăpăceala Ocupației și pe care Bucura se gândea să-l reia; sau cine ne-ar putea da, după „Cartea munților“, „Cartea Bălții“, pentru care au rămas in-

CRONICĂ MĂRUNTĂ

— Ziarul „Argus“ scrie: „Cauzele cari au provocat scăderea din urmă, dacă nu au încetat cu desăvârșire, sunt totuși pe cale de a înceta. Noul tarif vamal începe a-și da roadele, căci import în cantități mari nu se mai face, iar acoperirile făcute de negustori până la introducerea acestui tarif, nu se vor mai repeta! Navigația la gura Sulina e aproape normală. Exportul începe a fi din ce în ce mai activ, iar statul a făcut rezervele lui de deize până la toamnă“.

semnări răslețe? Pe amândouă ea ni le făgăduise și de aceea credem încă.

De Liviu Rebreanu pot zice că am citit mai tot, dela „Golani“ apăruți în cercul „Convorbirilor critice“ până la cele din urmă spovedanii despre sine și arta sa, din „Adevărul literar.“ Precum se vede, nu numai paginile de mare literatură, dar și cronici de tot felul, mici polemici, note politice neiscălite în care am crezut că-l recunosc, începutul de Halimă, părerile despre o traducere în colecția filozofică a „Culturii Naționale“; după „Voința puterii“ lui Nietzsche, și alte preocupări de circumstanță.

I-am citit și scrierile de teatru. Într'un rând era cât pe-aci să-i văd una și pe scenă. Autorul, care mă cunoaște puțin din altă lume decât cea literară, întâlnindu-mă, mi-a zis: — Am să te duc odată să-mi vezi „Plicul.“ Sunt curios să-ți știu părerea.

Eu părerea mi-o aveam, făcută în afară de transfigurarea sau falsificările pe care atâtea colaborări de oameni tehnici le adaogă textului dramatic. Citisem cu răgaz cele 135 de pagini de tipar ale comediei în trei acte. Mă întrebam pe-alcuiri dacă n'aveam în mână plicul în care stătuse „Scrisoarea pierdută“ a lui Caragiale. Marginile lui purtau adesea urme din sudorea poporului. Un glas umflat și demagog, de factură mai veche, ieșea din oameni. O mișuneală de mici potlogari crescuți la umbra politicii, sarjați și șablonizați de dragul unității de negru a cadrului, fără o trăsătură de omenie afară poate de apariția ștearsă și îndoelnică și ea a vreunui odăiaș care plătește la urmă el oalele sparte, ca măgarul din Lighioanele bolnave de ciumă ale lui Lafontaine sau ca o combinație de Cetățean turmentat și de Pristanda Ioviți de soartă, se frământa prin scenele scurte cu fel și chipuri de sfori și sforicele. Era aceeași lume minoră, dar fără veselia, meșteșugul dialogului, simțul scenei și amestecarea între personagii, împărtășirea la joc, a autorului, din Caragiale.

S'a întâmplat însă nu știu ce, ori că am plecat din București, ori altceva, și n'am văzut „Plicul.“

Acum a apărut o nouă comedie în trei acte a lui Liviu Rebreanu, „Apostolii“ (Cartea Românească, 30 lei). O echipă de oameni noi puși pe procopseală, din „Plicul“, au trecut în Ardeal. Nici de data aceasta n'au auzit de sub fețele de împrumut ale actorilor. M'am mulțumit din nou cu volumașul. L-am citit ca pe un alt „Ion“ sau altă „Pădure a Spânzuraților“, singur eu cu foaia de rânduri nedeopotrivă ale dialogului. Galeră de calpuzani fără duh ai unui scriitor trist!

Și sunt ca un locuitor din ținuturi nordice care nu poate murmura împotriva drumului scurt al soarelui pe orizontul iernii, pentru că acel drum are la capăt minunea zilei de șase luni a celui alt anotimp, când peisagiul mohorât se topește, iar stepea fără sfârșit, fermecătoare chiar numai prin proporțiile ei planetare, se arată iară și se umple de floare.

Emanoil Bucuța

EPIGRAMĂ

Unui pelerin roman.

*Din nou, deși puțin în pripă,
Ai contemplat al Romei For:
Ce-ar fi, de-ai cobori o clipă
Ș'n forul tău interior?*

Unor bibliotecari litiganți.

*Tresaltă moliile, carii
Și soarecii... Ce s'a ntâmplat?
— Un lucru tare cu păcat:
Se ceartă bibliotecarii.*

Unui hirurg.

*O, nu-i o laudă deșartă,
Că hirurgia e o artă!
Ce alta știți, mai năzdrăvană,
Decât sculptura 'n carne-umană?*

Unor filosofi practici.

*Părerea lumii nu e dreaptă,
Că filosofii sânt poeți:
Din teoria cea abstractă
Voi știți să scoateți bani concreți.*

Unui dramaturg de salon.

*Te aplaudă 'n saloane
Mini gingașe de cocoane?
Fii prudent: lumina rampei
Nu-i tot una cu a lampei.*

Unui orator.

*Abuzând de „pur și simplu“
În discursul tău, fi-o jur:
Simplu m'ai convins că este
Cugetu-ți, dar nu și pur!*

Unui epigramist.

*O anonimă epigramă
Cetind, ghicium c'ai scris-o tu,
Fiindcă nimeni nu-i putu
Găsi vreun sens: e-o criptogramă!*

Lui Soare N.

*De-o viață umblă să se nsoare
Și-și caută mireasă ntr'una:
O vrea ca stelele și luna, —
Căci nu degeaba-l cheamă „Soare“*

Unui Don Juan.

*Ești „bas cantabil“, dar se zice
Că nu ți-a fost de loc bas tomul,
Când soțul dulcii tale-amice
Și-a rupt de capul tău bastomul.*

V. Bogrea

PROBLEME ECONOMICE

Minieritul în Munții Apuseni

Minieritul se face în Munții Apuseni în mod primitiv și întâmpină mari piedici. De o îndrumare științifică, conștientă, azi încă nici vorbă nu poate fi. Explorarea geologică, sistematică și generală a Munților, nu s'a făcut încă. Se aude și vorbește destul despre „bogățiile imense ale munților” noștri, dar nu știm precis, unde, cum, în ce formă se găsesc aceste bogății. Astfel cu greu se poate înființa o întreprindere minieră serioasă și în stil mare. Indicii, numeroase, calculațiuni parțiale și mai ales unilaterale — toate tratează numai aurul — avem, dar o evidență complectă nu. Inșă fără harta și descrierea aceasta geologică, ce ar trebui tradusă chiar în limbi străine și popularizată, capitalul abia știe ceva de bogățiile munților. În nici un caz nu îndrăznește să intre în întreprinderi pe cari le consideră ca riscate. Imprejurarea aceasta e apoi cauza principală, că partea minieră a munților e cea mai mașteră, cea mai părăsită și cea mai săracă parte a țării.¹⁾ Și dacă nu se vor lua măsuri urgente de îmbunătățire, v'a deveni în curând pustie, nelocuită.

Mai trist este tabloul dacă ne amintim, că înainte de 20—30 ani era bunăstare generală în acest ținut. Condițiunile exploatărilor mari, desigur, lipseau și pe vremuri. Dar locuitorii nici nu le doreau. Și așa ele ar fi fost străine. Inșă era posibilă și asigurată exploatarea lor mică, primitivă. Azi s'a făcut imposibilă și aceasta. Durere, mai ales dela anul 1920 încoace.

Iată cum stau lucrurile.

Exploatățile miniere se fac, în cea mai mare parte, de mici proprietari de mine, cari în cele mai multe cazuri sunt și proprietari și muncitori. Aproape fiecare locuitor își are moșia lui minieră, eredită dela moși strămoși, la care moșie ține mai mult decât la viața lui, fiindcă aurul visat în mină îi dă elixirul vieții și speranța stabilă a unui trai mai bun.

Micii proprietari cari în trecut, putem zice de sute de ani, deși erau aproape exclusiv români, așa dar străini față de guvernării trecutului, — erau ajutați și protejați de toate guvernele. Anume primiau ajutoare bănești, parte ca subvenții, parte ca impunmături fără interese, pentru susținerea lacurilor cari serveau apa șteampurilor în timp de secetă, mercuriu gratuit pentru amalganizarea pulberii de aur, etc. În timpurile feudale nu erau iobagi, ci erau considerați, după

ocupațiunea lor nobilă și grea superiori iobagilor. Mai mult apropiați de nobili, purtându-le și îmbrăcămintea; haine cu șinoare și cizme cu pinteni de argint. Impozit deabia plăteau și de serviciu militar erau scutiți.

De protecția statului ungar referitoare la scutirea dela serviciul militar s'au bucurat minierii numai în timpurile feudale. În războiul mondial inșă, ale cărui idei conducătoare au fost chestiunile de naționalitate, minierii români, se înțelege, nu numai că au fost lipsiți de orice scut, dar au fost chemați toți la arme. Așa minele, în câțiva ani s'au închis, prăbușit. Și în urma lipsei de capital, fără ajutorul Statului nu mai pot fi deschise. Apoi conform legii noi (art. 107) minele neputând fi deschise și lucrate, drepturile câștigate se vor pierde. Băieșii români vor fi desmoșteniți, fără despăgubiri.

Legea aceasta având în vedere aproape numai împrejurările exploatării de petrol și cărbuni, aduce pe micii băieși proprietari la sapă de lemn. Cei mai săraci oameni, cari cea mai mare parte din viață au trăit-o cu muncă grea, sub pământ, sunt în urma unor dispozițiuni grele și aproape imposibil de îndeplinit ale legii, pur și simplu desmoșteniți, atunci când proprietarii solului în tot cazul au fost în câțva despăgubiți. Nu pretindem, ca teritoriile acestea mici, să împiedice instalarea unor întreprinderi mai mari. Inșă este drept, ca atunci când cineva va reflecta la teritoriile miniere, băieșul din Munți să fie expropriat pe lângă despăgubire și nu desmoștenit. Minele cultivate de mii de ani în cel mai primitiv mod, nu pot fi transformate de azi pe mâine în mine de model, conform legii noi.

Dacă citești legea trebuie să observi că nu este cu considerare la împrejurările din munți. Omul sărac, în urma condițiunilor grele, (taxelor mari) și în urma lipsei de mijloace și cunoștințe, este exclus pe vecie de a se putea ocupa cu această industrie.

Conform art. 5, permis de prospecțiune, care în trecut era acordat de către inspectoratul minier local fiecărui om, pe lângă o taxă de 2 lei aur, astăzi se acordă de către ministerul industriei pe lângă o taxă de 1000 lei (25 lei aur) și numai acelor persoane care dovedesc capacitate tehnică pentru asemenea cercetări. Art. 6—8 dispune ca permisele de explorare să fie acordate cu decret regal, după propu-

nera ministerului de industrie, cu avizul consiliului superior al minelor și numai acelor cari posed garanție tehnică și financiară. Taxa anuală este de 2000—10,000 lei, pe când în trecut era 2—8 lei aur (80—320) și permisul se acorda tot de către inspectoratul minier local fiecărui cetățean, doritor de un astfel de permis, fără de a i-se pretinde dovedirea capacității tehnice și financiare.

Luând deci în considerare taxele urcate, plus diurnele de control și taxele publicărilor prin Monitorul Oficial, — cari în trecut nu existau, după ce Statul le făcea în sarcina bugetului său — și dovedirea capacității tehnice și financiare, băieșului simplu îi va fi imposibil de a putea câștiga astfel de drepturi.

Tot așa stă și cu concesionile. Taxele de 5000—100.000 lei, caiet de sarcini, personal tehnic, sancțiuni și alte condițiuni băieșul nu le poate îndeplini. Și astfel în urma art. 107 chiar și drepturile lui vechi vor trece în proprietatea Statului, fără nici o despăgubire.

Existența micilor proprietari și a tuturor locuitorilor din ținuturile miniere, depinde dela producția și valorarea metalelor, care astăzi, prin noule dispozițiuni cari nu consideră împrejurările din munți, s'a redus îngrijorător, în urma scumpirei materialelor de explozie și a traiului în general. Pulberea importată, în anul 1923 a costat 35 lei kgr. și dinamita 54 lei, prețuri cari corespund valutei de aur. Astăzi, aceleași materiale importate și puse la dispoziția minerilor costă 120 lei kilogramul.

Situațiunea aceasta este cauza sărăciei micilor minieri din regiunile Abrud, Roșia, Zlatna. Și este explicabil. Inainte vreme băieșul cumpăra cu un gram de aur trei kgr. de explozibile (praf dela Bistra). Azi trebuie să dea două gr. aur pe 1 kg. praf. Dinamita e și mai scumpă, căci marea firmă străină Nobel, deține monopolul explozibililor. Din cauza acestui monopol s'a închis și mica moară pentru fabricatul prafului explozibil, care exista, de peste 60 ani, pe Arieș, la Bistra. Băieșii deplâng zadarnic închiderea ei, urmată de scumpirea explozibilului și de multe accidente cari s'au produs de atunci încoace. Explozibilul străin nu-l știu mânui. Și steampurile s'au ruinat din nou, după ce au fost restabilite odată în mod îmbucurător, imediat după 1 Nov. 1918. Azi lucrează numai cele 3—4 societăți mari. Moțul băieș doar spală aurul nisipului din alvia râului, căci această îndeletnicire nu reclamă praf, nici dinamită, nici carbid, cari toate sunt scumpe.

Dar să nu cad în sentimentalism,

aducându-mi aminte de lamentările consătenilor mei, ale Buciumanilor. Scurt: trebuie repusă imediat în funcțiune moara de pulbere explozibilă din Bistra. Tufele necesare pentru cărbuni sunt din abundență, în apropiere, iar singurul material care trebuie dus la Bistra, salitrul, se află fără greutate în comerț. Instalațiunile morii, expertul care a condus fabricația decenii de-a rândul se află acolo. Societatea „Aurifera”, a cărei proprietate a devenit moara, este în București și de sigur că o vinde sau o închiriază bucuros Ministerului de Finanțe, care o poate pune imediat în funcțiune și încă cu câștig. Și atunci, s'ar putea pune pulberea la dispoziția băieșilor cu 40 lei gkr. în loc de 120 lei.

Pentru existența și încurajarea micii industriei miniere din munți vor trebui să se aibă în vedere și pentru soluționare urgent următoarele deziderate juste ale micilor proprietari minieri:

1. *Legea minieră actuală este acolo inaplicabilă, considerând împrejurările specifice geografice, geologice și istorice ale Munților-Apuseni. Până la întocmirea regulamentului special prevăzut în legea minieră, în vederea continuității și siguranței de drept și pentru a respecta drepturile câștigate, să se mențină, în ceace privește minereurile rezervate în legea minieră austriacă — exceptând cărbunele — pe de-a întregul regimul anterior, atât cu privire la teritoriile concesionate cât și referitor la permisele și perimetrul de explorare.*

2. *Validarea drepturilor câștigate să se poată face întocmai în baza drepturilor câștigate vechi. Proprietarilor de astfel de drepturi să nu li-se ceară altceva, decât o petiție adresată tribunalului competent al teritoriilor concesionate, respective inspectoratelor miniere, referitor la permisele și perimetrul de explorare. În petiție să se invoace numărul dosarului sub care s'a făcut concesiunea. Copiile necesare pentru comisia de validare sunt a se pregăti gratuit, din oficiu, de către tribunal sau inspectorat. Comisiile de validare să îndeplinească lucrările lor la sediul tribunalului, adică al inspectoratelor.*

Clauzula de validare să se introducă la drepturile câștigate și validate, pe documentele originale, atât pe documentul cât și pe harta de concesiune și să se adnoteze în registrele respective (cărți funduare, miniere, etc.) Proprietarii să fie îndatorați a produce certificat dela comuna competență, confirmat de inspectorat, fie anexându-l la petiție, fie în fața comisiei de validare, că până la izbucnirea războiului mondial, adică 1 August 1914, sau la

cele câștigate mai târziu, până în anul premergător validării, s'au săvârșit de ei lucrări de exploatare, adică exploatare, normale și obicinuite. Dreptul de validare se întinde și asupra acelor concesiiuni și permise, a căror confirmare sau prelungire s'a cerut conform normelor anterioare, la timp, dar a căror confirmare sau prelungire în baza normelor mai recente s'a ținut în suspensie, sau au fost respinse, din cauze de viciu de formă, fără a le examina în fond.

În comisiile de validare să se numească pentru fiecare comună și câte doi proprietari minieri, ca bărbați de încredere, cu vot consultativ și drept de apel.

3. *Pentru elaborarea regulamentului special prevăzut pentru Munții-Apuseni, în art. 258 al legii minelor, să se numească, separat de cea pentru Bala-Mare, o comisiune cu sediul în Abrud, la care să participe, pe lângă reprezentanții ministerelor interesate, și experți tehnici și juridici și câte 1-2 delegați din fiecare comună interesată.*

4. *Să se reinființeze un organ autonom, pentru ocrotirea intereselor speciali, pentru susținerea căruia să se fiice miniere, asemănător „fondului pi-setal”, pentru susținerea căruia să se detragă din valoarea aurului preschimbă 1%. Acest organ să funcționeze sub controlul organelor statului.*

5. *Schimbul aurului, argintului și al șlicurilor să se facă, în principiu, după normele de acum, dar să se plătească producătorilor prețul integral cu prilejul preschimbării. Să nu se rețină 4%, ci numai 0.5 sau cel mult 1% în favoarea Statului, fiindcă și acest procent acoperă pe deplin cheltuielile de preschimbare.*

6. *Prețul explosibilelor trebuincioase să fie fixat, pentru minieri, în costul propriu. Deci taxele de monopol să nu se perceapă fiind interes superior, ca producțiunea de aur să fie sporită aducând și jertfe, după cum era chiar și în era maghiară și după cum se face și în alte țări.*

7. *Să se repună în funcțiune moara de praf explosibil din Bistra, care produce praf efin și de calitate corespunzătoare, la a cărui manipulare sunt obicinuiți minierii din munți.*

8. *Indirect se pot menaja interesele minierilor dându-se convenita îngrijire căilor de comunicație cari în urma inundațiilor din iarna trecută au devenit aproape impracticabile.*

9. *Pentru transportul la topitoarea din Zlatna să se lege Abrudul cu Zlatna prin cale ferată sau cel puțin să se organizeze transporturi colective perioadice pentru acest transport, prin camioane, cari la întoarcere să aducă*

proviziuni pentru magazii de alimente.

10. *Se să înființeze depozite de cereale, lumini, carbid și îmbrăcăminte pentru minieri. Această din urmă chestiune s'ar putea rezolva practic și foarte ușor în legătură cu depozitele de cereale și îmbrăcăminte ale uzinelor statului dela Gura-Roșiei, comuna Roșia-montană.*

11. *În rezolvarea tuturor chestiunilor cari privesc pe minierii din Munții-Apuseni să se ceară și părerea celor interesați.*

12. *Să se înființeze o școală practică de minieri în Abrud sau Roșia, din care să iasă conducători, supraveghetori și subofițeri montani din rândurile Moșilor băieși. Astfel în minele mari de aur și cărbuni, muncitorii minieri din Munți, cari sunt în număr însemnat, ar trece succesiv de sub supravegherea, care azi e adesea străină nu numai de modul lor de gândire și obiceiurile lor dar în multe cazuri și de națiunea lor. Această școală ar avea de sigur și darul să reducă prea numeroasele accidente prin explozii, etc.*

13. *Să se organizeze în Abrud, Brad și Zlatna, servicii de plasare speciale pentru minieri, cari să-i plaseze în minele de cărbuni, pe cei cari nu au lucru acasă (eventual și pentru lucrători de păduri).*

14. *Să se exploateze științific și complet partea minieră a munților Apuseni. Descrierea, cu hărțile referitoare să se publice și traducă în limba franceză și engleză.*

Dr. E. Dandea

Sub nici un motiv inflație

Înțelegem prin inflație sporirea biletelor de bancă în circulație. Asistăm la ultima manevră contra leului. Mulți, stau cu brațele încrucișate și așteaptă rezultatul făcând pronosticuri pro și contra, pare că ar fi vorba de un lucru indiferent. E de datorita fiecăruia, care vrea dejucarea acestei manevre și simte ce urmări ascunde sub ea asupra economiei naționale să contribue efectiv prin luptă, contrabalansând specula. Inceputul sau mai bine zis motivul acestei specule a fost lupta în jurul tarifului vamal. Cât de periculos este pentru stabilitate orice modificare cât de mică a acestui important factor de politică economică, totuș guvernul trecut sub presiunea unei părți interesate a industriașilor a admis unele modificări. Comercianții, a doua tabără, au cerut ștergerea acelor modificări. Până la convocarea parlamen-

tului când se va putea decide, comercianții au făcut cumpărături enorme de mărfuri, ca apoi să le convină să cedeze, fie pentru că văd că nu au șanse de reușită, fie că nu au dreptate. Totuș să tragă folos și unul cât mai mult, au dat comenzi cât mai mari, și apoi s'au acoperit, adică și-au procurat polițele necesare asupra streinătății de unde au comandat mărfurile. Acestora s'au asociat toți aceia cari pescuiesc în turbure și cari se reped asupra pradei cu aceeaș lăcomie, fie că trăesc în țară la noi, fie în străinătate. Stabilitatea leului a trebuit să cedeze. Cu aceasta se atașează la mișcare interesul tuturor acelor cari sunt datornici în interior, comercianții și în special industriași, cari obținuseră în ultimul timp credite foarte mari dela Banca Națională, fie direct, fie prin Creditul Industrial și cari nu au nici un fel de grije sau considerație față de interesul general. Se răzbună amar greșala de a se fi dat credite fără discernământ oricui fără a se ține seama întrucât beneficiarul este atașat sau nu interesului general al economiei noastre generale. De ar fi cel puțin un avertisment pentru viitor.

Ce înseamnă inflația este îndeobște cunoscut din experiența altor state peste care a trecut acelaș ciclon. Intreaga sarcină apasă pe umerii celor cari muncesc și economisesc, începând cu muncitorul manual și terminând cu cel mai înalt demnitar. În schimb se îmbogățesc toți cei fără scrupule.

Nu este bine a se încredința unui

consistoriu de bănci operațiunea ce trebuie condusă direct de către Stat și Banca Națională. Băncile au și ele interes dublu, au și ele reescont și nu se poate presupune la toate stoicismului de a lucra în contra interesului lor bănesc.

Banca Națională va trebui să strângă creditele cu cari comercianții au pornit specula și pe care industriași o continuă, banii aceștia trebuie dați producătorilor mici și mijlocii. Aceasta pentru a tempera elanul de a se îndatora. Vor crește dobânzile, va fi o atenuare a pierderii creditorului și a câștigului debitorului. Va fi echitabil.

Vor trebui revăzute și cheltuielile statului, va trebui suprimat și redus tot ce poate fi susceptibil la aceasta. O frână energică peste tot va putea opri alunecarea și va fi și un avertisment pentru orice încercare în viitor.

Singură perspectiva unor măsuri energice și bine plasate este în măsură să tempereze specula. Vor trebui pe viitor luate măsuri de supraveghere a activității comerciale și industriale.

Cheia problemei este totuși emisiunea de bilete. Circulația inflată nu se mai îndestulează cu numărul de azi de bani. Se va cere o sporire a emisiunii. Sub orice formă s'ar prezenta această cerere și cu orice argument, ea trebuie refuzată.

Sub nici un motiv inflație.

Dr. I. I. Gârbașea

CRONICA MEDICO-SOCIALĂ

Probleme medico-sociale la congresul medicilor

În congresul din acest an al „Asociației generale a medicilor din România” s'au adus în discuție două probleme medico-sociale de o importanță covârșitoare: d. prof. Dr. Nicolau a fost raportorul „Problemei sifilisului la noi și profilaxia socială a acestei boale” iar raportul d-lui Dr. Irimescu privea „Măsurile de combatere a tuberculozei pe bază de legislații sanitare”. Despre activitatea neobosită, rodnică și de o competență indiscutabilă a d-lui Dr. Irimescu ne-am mai ocupat și altădată în coloanele acestea.

De data asta d-sa a ridicat un nou strigăt de alarmă în fața amenințătoarei primejdii a tuberculozei și, întrucât există o oarecare legiferare antituberculoasă în noua lege sanitară, d. dr. Irimescu a stăruit din nou, cu aceeaș însuflețire ca și până acum, ca litera legii să nu rămână literă moartă.

În prima zi a congresului eminentul sifilograf și profesor al facultății de medicină din București, d. dr. Nicolau, a vorbit despre problema sifilisului la noi, cu o ra-

ră elocință convingătoare. Începând cu enumerarea neajunsurilor individuale ale acestei redutabile boale d. prof. Nicolau trece rând pe rând în revistă toată seria relelor pe cari sifilisul cu nenumăratele sale manifestațiuni precoce și tardive le produce în sânul populației și reliefează mai ales urmările dezastruoase ale sifilisului moștenit, ale cărui repercusiuni asupra situației numerice sunt adânc simțite. Sifilisul prin multiplicitatea contagiunilor extragenitale ale celor nevinovați de farte mulțori are o etiologie cu totul străină de ramura neurologiei și devine o boală a promiscuității și a ignoranței, dupăcum bine ne dovedesc păturile sociale mai de jos. Evident că asupra ravagiilor sociale ale sifilisului nu mai există nicio îndoială. Toată lumea este de acord asupra rolului său nefast în colectivitatea oamenilor, dar nu există aceeaș unanimitate de vederi și în ceea ce privește mijloacele de combatere prin măsurile generale, cari privesc asanarea principalei surse de infecțiuni: prostituția. Există în materie de prostituție două mari concepții diametral opuse și d. prof. Nicolau s'a folosit de acest prilej pentru a se declara un fervent aderent al reglemen-

tării. Sistemul aboliționist — rezultat al unui umanitarism exagerat — nu poate fi considerat, pentru o mulțime de motive temeinice, ca o binefacere pentru salubritatea publică. Constrângerile reglementariste, cari deși par că ar atenta la libertatea individuală a femeii, constituie singurul remediu general — și acesta incomplet — în difuziunea progresivă a boalelor venereice. Aboliționismul este un sistem luxos, pe care dacă și-l pot permite anumite state cu o civilizație trainică, nu satisface dela nevoile țărilor, unde conștiința valorii individuale și a responsabilității sociale mai are încă de evoluat. Vederile acestea ale d-lui prof. Nicolau au dat desigur multă satisfacție celor cari în preocupățiunile lor medico-sociale puteau fi uneori tentați de principiile improprii stărilor dela noi ale aboliționismului străinătății. Desigur că în controlul prostituatelor scapă vigenții medicale multe cazuri de surse de infecție, dar acesta nu este un motiv pentru a desființa examinarea prostituatelor, dupăcum faptul că unii criminali scapă investigațiunilor poliției nu constituie un motiv pentru desființarea acestei instituțiuni a ordinii publice.

Măsurile profilaxiei individuale (procedul Metchinkoff și altele) fiind bine cunoscute congresiștilor medici, conferențiarul dă o mai largă desvoltare măsurilor de ordin general, pe cari le analizează sub diferitele lor aspecte. Fără îndoială că tratamentul obligator scoate din circulație multe surse de infecție. Trebuie însă să recunoaștem, că legiferarea acestei obligativități ar întâmpina multe piedeci. Obligațiunea bolnavului de a se trata ar trebui să isvorască din propria sa conștiință din constrângerea legii. O altă măsură salutară, care în alte părți a dat roade este legiferarea delictului de contaminare privind, desigur, și pe bărbați nu numai pe femei. Pentru ocrotirea abuzurilor la cari ar putea da naștere o astfel de lege s'ar impune luarea unei serii întregi de precauțiuni severe. Și mai preconizează d. prof. Nicolau introducerea certificatului de sănătate la căsătorie, instituție legală care există în mai multe state din Europa. Cunooscând starea sanitară a tovarășului de viață, viitorii soți sunt liberi să aleagă. Știind riscurile la cari se expun, pot să ia la timp și măsurile salvatoare.

Un așezământ foarte eficace pentru combaterea sifilisului sunt dispensariile și ambulatoarele policlinice, în comunele urbane și în centrele rurale mai mari. Acolo unde există astfel de instituțiuni, morbiditya veneriană scade zi de zi în mod simțitor. Prin tratamentul sistematic al purtătorilor de germeni se face o excelentă profilaxie antisifilitică generală și autocamioanele puse în slujba cambaterii sifilisului din sat în sat ne îndreptăcea să sperăm, că într'un viitor nu tocmai îndepărtat daunele produse de această redutabilă boală în capitalul nostru uman vor putea fi simțitor reduse, mai ales când ministerul sănătății va traduce în fapt proiectele de legi antiveneriene cari zac în dosare de ani de zile.

Dr. Aurel Voina

TEATRU

La închiderea stagiunii

Templul artei își închide din nou porțile. Templu însămnă loc de închinare unei zeități, în cazul de față artei; dar templu însămnă și altar de sacrificiu — închinare prin sacrificiu. Și templul nostru își are jertfele sale, fie că e vorba de sacrificarea unui autor pe scenă, prin metode cari pot varia și cari cad în competența sacerdotilor-actori, fie că e vorba de sacrificiul ce-l face ascultătorul însetat de nectarul ales al creațiunii de artă — și nu ne gândim la sacrificiul material, deși o judecată pozitivă nu trebuie să elimine nici acest element din arena cugetării.

Teatrul nostru este dominat de repertoriul francez. Și nu prin o excepție, ci confirmând un principiu, care dă direcția întregii noastre vieți teatrale. În timpul din urmă numai s'a făcut eroica încercare de a se contrabalansa repertoriul strein, în speță francez, prin produsele autohtone de acest gen, la Naționalul din capitală, — cu un succes remarcabil de altfel. Căci dacă printre operele originale s'au găsit unele de un nivel artistic inferior nici cele traduse n'au fost toate geniale. Ne avem și noi Sardou-ii noștri, cari uneori se numesc Eftimiu, dar nu lipsesc nici autorii cu duh și cu mai mult nerv dramatic, ca să poată sta onorabil alături de cretarii cei aleși din „literatura universală“.

Din repertoriul francez teatrul nostru a ales în acest an opere de o valoare inegală. Alături de inteligenta și distinsa „Fetița“ a lui Hennequin și Veber, comedie mai bune de cinematograf ale lui Sardou; pe lângă vioaia și spirituala „Frumoasa aventură“ produs tot al unei colaborări, între Caillavet, de Flers și Rey, farsele comune, în cari spiritul este suplinit de lovituri de scenă, cari seamănă a Vasilache, ale lui Bisson. La timpul său am relevat cu plăcere încercarea de a ne familiariza cu teatrul istoric de merit, tot francez, prin reprezentarea îngrijită a lui Beaumarchais și Victor Hugo. Adăugăm un cuvânt de mulțumire acum pentru aducerea pe scenă a unei opere de tot recente, „La pândă“, a lui P. Frondaie, prin care am cunoscut și un aspect al teatrului francez de astăzi.

Tot din repertoriul francez face parte și adaptarea dramatică „Frații Kramazov“ după celebrul roman al lui Dostoievski, un adevărat succes al actualei stagiuni, atât în privința interpretării inteligente, cât și a montării deosebit de îngrijite. La același nivel spectacolul cu „Doctorul în dilemă“ al lui Bernard Shaw, o capo-d'operă dramatică. Au fost, după părerea noastră, momentele de glorie ale actualei stagiuni, când teatrul nostru a dat dovadă strălucită despre capacitățile sale de montare și interpretare, atunci când piesa nu este una „de sacrificat“.

Repertoriul românesc mai mic. Afară de reluări, un Eftimiu cam răsuflat, dar totuși nu lipsit de momente dramatice (Thebaida), o comedie simpatică de atmosferă: „Irena“ de Adrian Pascu și o pre-

mieră inedită „Prăbușirea“ de I. Peretz cu unele calități de compoziție. Tot mai mult am gustat, din repertoriul românesc, „Scrisoarea pierdută“ a lui Caragiale, care are nerv dramatic și are spirit oricât de deprimantă ar fi atmosfera care se degajează din ea.

Dar pentru aceste inegalități, n'am vrea să aruncăm toată vina în seama direcțiunii teatrului. Eforturile pe cari le face teatrul nostru, pentru a varia repertoriul și pentru a improspăta mereu spectacolele prin indeseirea premierelor, le-am relevat întotdeauna. La teatrul nostru, care nu dispune de un personal prea mare, pentru a se rândui că la Naționalul din București spre exemplu, se muncește mult. Și în această privință relevăm în special contribuția valoroasă dată în acest an de soții Bârsan, care a înălțat mult valoarea stagiunii. Numai cât publicul refuză să înțeleagă și să prețuiască acest efort. Spectacole dintre cele mai reușite au trecut cu sală aproape goală, câtă vreme unele turnee condamnabile din capitală se bucurau de o asistență supraîncărcată. Ne plângem de gustul publicului nostru, care disprețuiește „Doctorul în dilemă“ pentru a face sală plină la Bisson. Și această meteahnă ne-a adus trei Bisson-i în stagiunea încheiată.

Explicația am dat-o odată, în treacăt. D. Bârsan voește să se vâre la inima spectatorilor prin satisfacerea dorințelor lui, pentru a-l putea înălța apoi pe trepte mai înalte în acest templu al artei. Metoda, pe care noi n'o aprobăm din toată inima, poate să ducă la scop. Așteptăm rezultatul.

La închiderea acestei stagiuni constatăm deci aceleași eforturi meritoase din partea teatrului și aceeași înțelegere insuficientă din partea publicului, ca și în anul trecut.

Pe când un progres?

OPERA

Florica Cristoforeanu

A adus un temperament nou de o deosebită suptă, vervă artistică și vibrație interioară în cele trei opere în cari a cântat ca oaspe. Dela sensuala Carmen, la distinsa Tosca și delicata Butterfly distinsa artistă s'a știut strecura până în cele mai delicate cute ale acestor trei roluri atât de diferențiate. Deaceea interpretările ei ne-au înfățișat în trei opere cari fac parte din repertoriul Operei noastre aproape de la înființare, rolurile fundamentale în aspecte su totul noi mai bogate în relief și indeosebi, mai adânci în emoționalitate. Actul al II din Madam Butterfly a fost o minune de delicatețe în nuanță și de vibrație interioară. O sală încărcată — credem că pentru întâia oară la această operă — a fost robită de emotivitatea caldă, plină uneori de duiosie, alături de un sfâșietor tragism, care vibra în vocea, gestul și mimica artistei. Florica Cristoforeanu ne-a dovedit astfel din plin că nu e de ajuns să ai mijloace fizice pentru a stoarce întreagă seva artistică a unui rol, ci acestea trebuie completate, întrecute chiar, de o pricepere artistică, pe care numai un suflet cu o bogată gamă a emoțiilor o poate avea.

Charles K. Webster: Liga Națiunilor

Savanții streini cari ne cercetează și pe cari îi dorim mai ales noi, ca să-i putem asculta cel puțin în durata de timp ce o poate lua o conferință, sunt de cele mai multe ori francezi. Le înțelegem mai ușor limba, le pătrundem cugetarea cu o mai mare puțință de adaptare și îi iubim mai mult pentru înrudirea de sânge ca și pentru legăturile sufletești ce s'au produs între noi și ei, în virtutea aceleiași înrudiri, mai ales.

Un reprezentant al spiritului anglo-saxon în mijlocul nostru este o rara avis. Deaceea am ascultat conferințele d-lui Charles K. Webster, profesor de politică internațională la Universitatea din Wales, în afară de interesul față de problema dată, cu o specială curiozitate pentru sistemul de gândire.

Expunerea sobră a d-lui Webster era o construcție ridicată numai cu material concret. Pozitivismul înșirării ideilor nu da loc nici efuziunilor lirice și nici excursurilor accidentale. Deaceea cele două conferințe ținute în orașul nostru au fost pline de idei și au cuprins problema așa de vastă a ființei Ligii Națiunilor.

Cu privire la procesul nașterii acestei instituții, menită să înlocuiască politica tratatelor secrete, ce stăpânea veacurile anterioare, cu un raport de pace și bună înțelegere între state, bazat pe sinceritate și pe respectul față de un drept pe care l-am numi supranațional, d. Webster a arătat că ea este un produs al spiritului anglo-saxon. La conferința dela Versailles, care i-a dat ființă, proiectul anglo-saxon a fost punctul de plecare al discuțiilor și ea însăși este un produs al idealismului lui Wilson. Deaceea este poate mai puțin logică decât ar fi putut-o concepe Francezii spre exemplu, dar în schimb este mai mult întemeiată pe datele experienței și a observației directe a realităților.

Sancțiunile, cari îi dau tăria, poate sunt insuficiente. Totuși boicotul economic este o sancțiune dintre cele mai cu greutate și practica lui poate fi eficace în orice împrejurare, dacă s'ar putea realiza oricând nevoia ar cere-o.

Dacă reforma în curs a sistemului de funcționare a Ligii va da puțință, prin ștergerea dreptului de veto al unei singure puteri din Consiliul Ligii, capabil să împiedice aducerea unei hotărâri cerută de marea majoritate, să se aplice și sancțiunile oridecâteori nevoia ar cere-o, întroarea unei ere de pace și de raporturi armonioase între diferitele state ar deveni într'adevăr o realitate. Aceasta depinde și de raportul de forțe din sânul Consiliului adecă de numărul locurilor permanente și al celor nepermanente, care deasemenea este astăzi o problemă deschisă, ce-și așteaptă deslegarea.

D. Webster este convins adept al Ligii Națiunilor, pe care o socotește un interes al omenirii. Ca atare crede că în raporturile dintre statele tovarășe în Ligă trebuie să existe o reciprocă bunăvoință, care să garanteze soluționarea dificilelor probleme ce cad în competența ei.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE

Biblioteci populare obligatorii

În „Cuvântul“ din 19, V, d-1 C. Petrescu, în foiletonul „O lege pentru bibliotecile populare“ readeuce în discuție o problemă care a fost superficial tratată, — mai adese ori neomenos exploatată de politicianismul nostru, — cu toate că ea se impune cu gravitate printre problemele vitale ale nației. Îndeosebi după unire, de când idealul cultural-creator s'a proecrat viu în fața nației întregite, problema culturalizării masselor prin carte a fost luată printre programele tuturor guvernelor fără să se gândească însă nimeni serios și la o organizare tehnică a ei; darurile culturale au urmărit aproape totdeauna câștiguri politice. Ceace s'a realizat într'adevăr în această direcție se datorește inițiativei particulare. Statul nu a făcut atât cât l'ar fi ajutat puterile și cât ar fi trebuit să facă dacă politicianii dela conducerea lui s'ar fi gândit cu seriozitate la desfundarea adevăratelor lui energii. Carte pentru cei mulți a dat până acum cu metodă numai „Astra“ și „Fundatia Principele Carol“. Puzderia de societăți „culturale“ de o existență efemeră, cari mișună în jurul acestora sunt mai mult o indicație a necesității cu care se impune idealul cultural, societății noastre. Toți îl simt plutind în aer însă prea puțin prind realitatea în palme pentru a-i remedia lipsurile constant și definitiv. — Opera cea mare trebuie să o facă însă statul pentru că numai el are mijloace să o rezolve urgent și în cadre largi așa cum se impune societății noastre. D. Cezar Petrescu arată ce s'a lucrat, aproape pretutindeni, în țările europene pentru introducerea cărții în popor. Anglia, Franța, Germania, Statele Unite, Japonia, Ceho-Slovia, până și atât de hulita Bulgaria au impus prin legi înființarea de biblioteci populare. Cetățenii sunt obligați să susțină cu banul lor biblioteci în fiecare localitate, iar uneori statul ajută bibliotecile prin subvenții. Fundația „Principele Carol“ prezentase guvernului un bogat material pentru un proiect de lege al înființării obligatorii de biblioteci populare. Cu toată zarva care s'a făcut în jurul acestei chestiuni la sfârșitul guvernării liberale, ea a rămas nerezolvată. Sperăm și noi alături de d. Cezar Petrescu că actualul guvern, care are la departamentul cultelor pe președintele celei mai vechi și mai harnice dintre societățile noastre culturale, și care și-a desfășurat un atât de larg program cultural, va impune, printr'un impozit cultural, sau prin alte mijloace legislative bine chibzuite, înființarea și îngrijirea de biblioteci populare în fiecare cătun. La început cartea va rămâne nedesfășurată, cum se întâmplă cu cele mai multe biblioteci populare de prin satele noastre. Însă gă-sind-o veșnic în apropierea lui țărănul va învăța dela o vreme să o îndrăgească și să o caute.

Horia Trandafir

Spiritual unitar al culturii românești. — „Societatea de mâine“ însuflețită de râvna de a oglindi în mod cât mai fidel nevoile României moderne, a reflecta cuprin-

sul sufletesc al culturii noi, a scormoni materialul specific social-economic prin anchete exacte și a-i potrivi teoriile corespunzătoare, a căutat să se improspăteze continuu prin colaborările condeielor cu reputație stabilită și să facă loc în același timp oricăror experiențe și opinii scutite de interese personal.

Cititorii noștri știu singuri să-și dea seama de valoarea acestor colaborări și astfel o mențiune specială se face cu totul de prisos.

Ei își dau seama de prețioasa contribuție a unui condeiu experimentat, ca al d-lui Ion Gorun, care începând cu luna Martie onorează revista noastră cu colaborarea sa ce se distinge prin finețea spiritului de observație și profunzimea contemplațiilor filosofice.

Începând cu numărul de față revista își reia cu regularitate rubrica discuțiilor literare susținută cu autoritate timp de aproape doi ani de d. G. Bogdan-Duică; volumele de literatură românești și streine vor fi încrestate la această rubrică, de acum înainte de scriitorul bucureștean d. Emanoil Bucuța, cunoscut prin sagacitatea spiritului său și având una dintre cele mai frumoase culturi de cărturar român contemporan.

Semnalam acestea numai pentru a justifica susținerea unor rubrici ce au o importanță hotărâtoare pentru crearea celui spirit general unitar al cărturării românești din toate ținuturile și să încurajăm intelectualitatea românească a Ardealului în această direcție.

Informarea streinătății. — Pentru informarea și atragerea streinătății la noi se lucrează prea puțin. Țara noastră încă nu este hotărâită a căuta să pună la îndemână streinătății toate datele statistice asupra bogățiilor sale, pentru a-i câștiga încrederea. Citim în ziare, că Cehoslovacia a acordat reduceri de 50 la sută pentru viliagaturii țărilor străine, cari vor petrece timp de zece zile într'una sau mai multe localități balneare sau climaterice, apoi vize gratuite de pașaport pentru participanții la diverse congrese și la cele două târguri mari internaționale ce au loc în mărețele pavilioane dela Praga în Martie și Septembrie, anual. Republica cehoslovacă se îngrijește să aibă o presă prosperă cum este Prager Presse și Gazette de Prague, care să pună la curent lumea streină cu tot ce se lucrează în această țară. Noi când vom proceda la fel?

Congresul internațional al funcționarilor industriali s'a ținut anul acesta în Praga, cu reprezentanți din 27 de state. Problemele dela ordinea zilei au fost situația emigranților, inspecția lucrului maritim, statutul muncii, chestiunea dublei lecturi a convențiilor internaționale și raportul d-lui Thomas, directorul biroului internațional al muncii din Geneva, asupra activității acestui birou în anul trecut. Cehoslovacia a făcut pregătiri intense pentru a primi călduros pe congresiști și n'a scăpat ocazia

de a trece în revistă, în foile sale oficiale cum este Gazette de Prague, dezvoltarea amănunțită a industriei cehoslovace de toate categoriile. Încăodată Cehoslovacia se dovedește fără de atracție; nu demult în Praga se ținuse congresul aviației internaționale. Finanța cehoslovacă este consolidată. Coroana cehă are aproape valoarea francului francez. Toate aceste pentru că statul Cehoslovac este un bun gospodar înainte de toate...

O condamnare pentru corupție... — Nu la noi, ci la un popor ce trece și mai balcanic decât noi: la sârbi. Fiul fostului dictator Nicolae Pașici, Radomir Pașici amestecat în afaceri scandaloase de corupție a fost condamnat la 15 luni închisoare și 100 mii dinari pedeapsă în bani. Procesul este senzațional, căci Radomir Pașici nu bănuia ca cineva să fie capabil a-l trage la răspundere și-și închipuia să-și poată continua netulburat faptele necurate acoperit de personalitatea tatălui său. Radici însă, șeful partidului agrar croat, nu s'a astâmpărat până ce n'a reușit să elibereze justiția de sub teroarea lui Pașici atacând în mod violent corupția. După condamnarea fiului său, Nicolae Pașici trăește retras de politică. Radici a renunțat deasemeni să intre în guvern care este format tot de cele două mari partide de sub șefia lui Pașici și Radici. Reacțiunea contra corupției este un semn de vitalitate. Sârbii încep a fi de invidiat pentru acest curaj moral, pe care nu-l au uneori nici popoare mai occidentalizate, de pildă cum suntem noi.

Noi explorări la polul nordic. — Amundsen însoțit de un echipaj de 12 oameni a sburat din nou spre regiunea arctică în 11 Mai cu o navă aeriană oferită de guvernul italian și botezată Norge. Timp de trei zile nava a cutreerat teritoriile polare, și a aterizat în localitatea Nome din Alasca în bune condiții. Îndrăznețul explorator norvegian adaogă astfel noi titluri de recunoștință numelui său pentru cercetările asupra oceanului de gheață al Nordului.

„Naționalismul faptei“. — D. Nichifor Crainic, secretarul general al ministerului Cultelor și Artelor“ a spus în cuvântarea dela serbările din Blaj, între altele, următoarele cuvinte vrednice de reținut: „...astăzi nu ne lipsește ideologia națională. Ea se găsește pe toate drumurile. Ne lipsește fapta pozitivă și constructivă a naționalismului realist. La baza naționalismului stau două principii: al conservării naționale și al desăvârșirii ființei naționale. Naționalismul întrupat într'o desfășurare a istoriei noastre a fost un naționalism de defensivă națională și de conservare națională. El protesta, fiindcă era împilat. Dar astăzi nu mai avem dreptul să protestăm, fiindcă, români biruitori în țară biruitoare, nu mai avem împotriva cui să protestăm. Naționalismul care ne

SĂPTĂMÂNA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ

Chestia Bursei. — Chestia înființării unei burse de efecte și mărfuri cu sediul la Cluj, a fost din nou pusă în discuție. Camera de Industrie și Comerț din Cluj, a înaintat Guvernului luna trecută un nou memoriu (nu se știe deja al câtelea) pentru înființarea bursei mult dorită, și reclamată de cercurile economice din Transilvania de mai bine de 6 ani. Dar pe când cercurile oficiale, mai înainte puneau pur și simplu la dosar memoriile înaintate, pe atunci, guvernul actual, promite că se va ocupa serios cu aceasta chestiune. Mai mult, d. subsecretar de stat la Finanțe — Manoilescu — a declarat formal cu ocazia vizitei sale de propagandă electorală în Sătmar și Oradea-Mare, să nu le fie teamă Ardelenilor, căci vor căpăta bursă. Considerând împrejurările sub cari s'au făcut aceste declarații, trebuie să ne punem o rezervă oarecare, până nu vom vedea, că vorbele rostite cu atâta emfază nu au avut numai un scop politic: de a câștiga voturi la alegeri.

Perseverența, cu care luptă Camera de Industrie și Comerț din Cluj, pentru înființarea unei burse de efecte și mărfuri în Cluj, ne face a crede, că acest organ al cercurilor economice Transilvănene, dă o importanță prea mare instituției bursei, considerând înființarea bursei, ca o necesitate imperioasă a stărilor actuale.

trebuie astăzi este naționalismul constructiv, naționalismul desăvârșirii ființei noastre etnice, naționalismul faptei. Înțeleg această desăvârșire națională ca o înstăpânire, ca o înrădăcinare, în acest pământ recucerit, a energiei noastre etnice sub toate formele ei, dela cea economică și financiară până la cea intelectuală și morală, în toate domeniile de manifestare. Dar pentru înfăptuirea acestui naționalism constructiv avem nevoie de solidaritate și de pace între noi. (Aplauze frenetice). Sunt fericit că eu, închinător al Blajului de când m'am pomenit, aduc în această zi solemnă cuvântul îmbucurător al guvernului. Înainte de-a veni aici, am întrebat pe Octavian Goga, ce cuvânt să aduc Blajului din partea guvernului? Și Octavian Goga mi-a spus: Du Blajului din partea noastră cuvântul care e normativ pentru guvern: Pace profesională. (Aplauze, urale). Pacea confesională, iată ce ne trebuie. (Aplauze). Este inadmisibil, ca în împrejurările actuale de afirmare pozitivă a energiei etnice, cele două biserici naționale să se sfășie între ele prin tratative de prozelitism violent și absurd. Pentru mine cele două biserici naționale, cea ortodoxă și cea unită sunt cei doi ochi cu care națiunea privește dincolo de zări în destinul ei metafizic, sunt cele două brațe în care poporul nostru își leagă legăturile pe deoparte cu orientul ortodox, pe de altă parte cu occidentul catolic. (Aplauze furtunoase). Suntem așezați la răspântia a două lumi: a orientului și a occidentului, și misiunea noastră e poate să creăm în viitor o cultură care să fie sinteza celor două lucruri.

E adevărat, că instituirea unei burse la Cluj, și dacă nu reprezintă o necesitate absolută, existența ei, e pe deplin justificată prin efectele prielnice ce se vor revărsa asupra întregii noastre vieți economice în urma nivelării prețurilor, a concentrării cererilor și ofertelor, a dezvoltării unei obicei de bursă, care va avea incontestabil o înrăuire favorabilă și asupra comerțului în general.

Ne întrebăm însă, va avea oare putere de viață bursa din Cluj — dacă se va înființa —, sau va fi condamnată la aceiași soarte de lăncezeală, ca surorile din București, Brăila, Galați etc.?

Reglementarea comerțului cu devize. — Scăderea bruscă a leului, și ca corolar la aceasta, urcarea tuturor devizelor străine la noi în țară, ce sa înregistrat la începutul lunii curente, a provocat intervenția guvernului, prin aducerea de noi dispozițiuni privitoare la reglementarea comerțului cu devize. Aceste dispozițiuni sunt cuprinse în cele două ordonanțe, emanate de la Oficiul Central de Control al Devizelor. Prima ordonanță, aduce restricțiuni considerabile în afacerile libere de devize, limitând transacțiunile libere, la suma de 5000 lei, respective la contravaloarea acestei sume, urmând, ca pentru operațiuni mai mari de devize — ce întrec limita sumei de 5000 lei — să se ceară aprobarea Oficiului de Devize. Nu mult, după publicarea acestei ordonanțe, urmează a doua ordonanță, prin care, se interzice orice vânzare de devize fără aprobarea Oficiului, iar Oficiul, nu a dat autorizație — precum am putut constata — decât numai pentru regularea datoriilor deja scadente, în baza efectelor comerciale sau altor dovezi prezentate.

Nu putem fi optimiști în măsură atât de mare, ca să atribuim reculegerea leului — venită mai târziu — acestor măsuri arbitrare. Nu voim însă să ignorăm nici faptul, că măsurile acestea au avut totuși un efect salutar — (cel puțin pentru moment) —, căci a pus piedecă tezaurării de devize, fapt, ce s'ar fi putut ușor produce din partea celor fricoși de prăbușirea monedei noastre naționale. Ceiace a fost bun însă pentru moment, nu se poate considera ca o metodă eficientă pentru menținerea cotei valurilor străine la un nivel mai scăzut pe un timp mai îndelungat. Mai puțin se poate reglementa comerțul de devize prin prețuri maximele, dacă ni-e permis expresia aceasta vulgară. Anume la București, s'a fixat de către Oficiul de Devize un curs fix pentru devize, care corespunde la paritatea de 1285 lira sterlină, în așa fel, ca vânzările, să nu fie făcute la un curs mai urcat decât 1285 lira sterlină, respective, la un curs, a cărui paritate, corespunde la 1285 = 1 liră sterlină.

Nu știm încă precis, ce se intenționează cu aceasta: o maximalizare în materie de devize, precum se maximalizează bunăoară pâinea, carnea etc., sau, are guvernul gând să stabilească leul. O măsură de ma-

ximalizare e numai un paliativ, deoarece cursul devizelor străine e dictat în țară de fluctuațiunile leului la bursele din străinătate, fiind în prima linie dătătoare de ton cota bursei din Zürich.

Pentru o stabilizare în schimb, trebuie să fim bine pregătiți pe teren financiar. Se vorbește de altfel și de un împrumut italian de 200 milioane lire, care se va contracta în timpul cel mai apropiat și se pare că va servi la stabilizarea leului.

Criza cărbunelui în Ungaria. — Nu este vorba de o lipsă de cărbuni în Ungaria. Din contră, Ungaria se plânge de o supra-producție și de lipsa de debușuri pentru cărbunele exploatat. Minele cele mai importante de cărbuni din Ungaria s'au văzut silite în timpul din urmă, să reducă zilele de lucru, introducând trei zile de pauză pe săptămână, iar cele mai mici au fost de mult constrânse să înceteze complet exploatarea cărbunelui. Criza de debușuri pentru cărbunele ungar, se datorează în parte, depresiunii generale economice, care a adus cu sine, restrângerea celor mai de seamă ramuri industriale. Astfel, morile, cari conțau în timpuri normale printre cei mai însemnați consumatori de cărbune, nu sunt în măsură de a menține nici cel puțin 25 la sută din capacitatea de producție și ca urmare a scăzut consumul lor.

Pe de altă parte, minele de cărbuni din Ungaria, se plâng și de dumpingul cărbunelui străin, de proveniență din Cehoslovacia și Polonia. E demn de relevat, că până când, producția indigenă a scăzut din 1923 încoace cu 20 la sută, importul cărbunelui străin a crescut în Ungaria cu 40 la sută.

Fiind vorba de cărbune nu putem trece, fără să menționăm, încercările lui Sir Alfred Mond, care a elaborat un proiect pentru crearea unui sindicat internațional, cu scopul, de a sindicaliza înainte de toate minele de cărbuni din Anglia și Germania, cărora, să le urmeze apoi și celelalte țări.

Comerțul extern al Germaniei. — Balanța comercială a Germaniei, înregistrează pe primul trimestru al anului curent un excedent în export de 486 milioane mărci. Totalul importului se urcă la 2.014.522.000, iar exportul la 2.500.664.000. Excedentul în export, a devenit în fiecare lună — în cursul primului trimestru — tot mai important; 87 milioane în Ianuarie, 121 milioane și jumătate în Februarie și aproape 278 milioane în Martie. Excedentul acesta se datorește în bună parte și scăderii importului, fără ca să se fi făcut eforturi prea mari pentru mărirea exportului.

Dr. Traian Nichiciu

Domnii abonați sunt rugați a ne remite abonamentul prin mandat postal sau prin orice bancă din localitatea d-lor pentru banca „Albina” Cluj în favoarea contului nostru.

Adresa abonatului

Produsele
fabricei de bere CZELL

din Cluj-Mănăstur

Berea albă

URSUS

Berea albă specială

URSUS-EXTRA

Berea neagră din
maț dublu

Hercules

 se capătă pretutindeni!

FABRICA DE PIELĂRIE
GHETE, CURELE DE TRANSMISIE
PIELĂRIE FINĂ

FRĂȚII RENNER & CO.

SOC. AN. — CLUJ

ADRESA TELEGR.: „DERMATA“.

SCHMOLL-PASTA

CREMĂ RENUMITĂ DE GHETE

 BRAȘOV

„ASTRA”

Prima Fabrică Română de Va-
goane și Motoare S. A.

Presă cu excentric

Pentru lucrări de presat, tras,
stănuțit, găurit, tăiat. Excen-
tricitatea până la 30 mm. Pre-
siunea maximă: 3000 kg. Se
pot prelucra table de fer de
0.5—4 mm. grosime și de
20—170 mm. diametru.

Prețuri reduse!

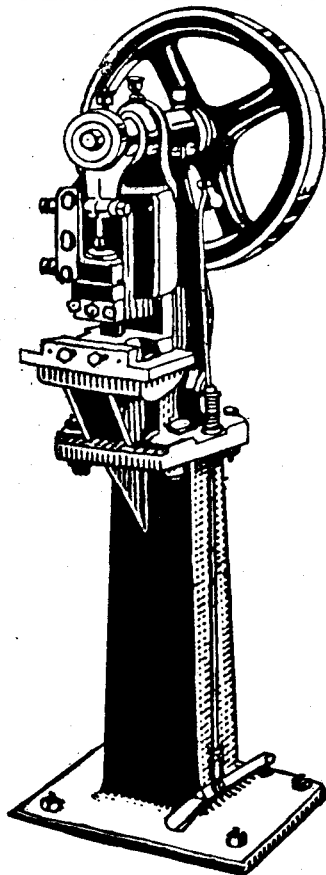
Livrabile prompt din depozit!

Pentru oferte a se adresa Reprezentanței
Generale:

**S. A. R. de Investițiuni și
Furnituri**

București, Str. Paris 4 bis

sau Direcțiunei Uzinelor din Arad.

Industria Sârmei S. A.

CLUJ, Calea Victoriei No. 29

P R O D U C E :

FIER DE BETON, FIER DE
CERCURI, FIER COMERCIAL,
SÂRMA LAMINATĂ, SÂRMĂ
TREFILATĂ ÎN TOATE DI-
MENSIUNILE ȘI CALITĂȚILE,
CUIE TOATE DIMENSIUNILE
ȘI SPECIALITĂȚILE, SCOABE,
ARCURI DE MOBILĂ, AGRAFE
DE BIROU